

Jaarstukken 2016

regio Stedendriehoek

Bureau Stedendriehoek

Dagelijks Bestuur van 13 april (en 22 juni) 2017
Regioraad (schriftelijke ronde) eind juni 2017

Versie: DB 13 april 2017

Inhoudsopgave Jaarstukken

Jaarverslag

1. Inleiding	3
2. Programmaverantwoording	4
2.1 Bestuur en Organisatie	4
2.2 Terugblik 2016 algemeen	4
2.3 Terugblik van uit de Agenda Stedendriehoek	7
2.4 Subsidiestromen	12
2.5 Algemene dekkingsmiddelen	13
2.6 Onvoorzien	13
3. Verplichte paragrafen	14
3.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing	14
3.2 Financiering	15
3.3 Bedrijfsvoering	16
3.4 Verbonden partijen	17
3.5 Rechtmatigheid	17
3.6/3.7/3.8 Onderhoud kapitaal goederen, Grondbeleid, Lokale heffingen	19

Jaarrekening

4. Grondslagen waardering en resultaatbepaling balans per 31 december 2016	20
5. Balans per 31 december 2016 (voor resultaatbestemming) met toelichting	21
6. Overzicht van baten en lasten 2016 met toelichting	28
Resultaat 2016	31
Programma 001 Bestuur en Bureau	32
Programma 002 Agenda Stedendriehoek	34
Programma 003 Subsidiestromen	37
Programma 004 Beter Benutten Vervolg	38
WNT (wet Normering Topinkomens)	39
7. Controleverklaring	40

JAARVERSLAG

1. Inleiding

Hierbij presenteer ik u de Jaarstukken 2016 van de regio Stedendriehoek. De samenwerking van de zeven gemeenten binnen de Cleantech Regio. Twee organisaties vormen de stevige basis van de Cleantech Regio. Dat zijn de Strategische Board Stedendriehoek en de Wgr regio Stedendriehoek. Dit verslag is de terugblik van de Wgr regio Stedendriehoek.

De Wgr regio Stedendriehoek

Binnen de Wgr regio Stedendriehoek werken de gemeenten Apeldoorn, Brummen, Deventer, Epe, Lochem, Voorst en Zutphen al jarenlang samen. 'Beter worden in wat we samen zijn' is daarbij het credo. In De Agenda Stedendriehoek zijn op de terreinen innovatie, sociaal kapitaal, bereikbaarheid en leefomgeving de ambities verwoord. Het uitgangspunt is dat de regio zich inzet voor het nog verder verbeteren van het vestigingsklimaat. En dat wordt breed ingestoken. Dan gaat het om het vestigingsklimaat voor bestaande inwoners en nieuwkomers, voor bestaande bedrijven en bedrijven die zich hier willen gaan vestigen, voor studenten en voor mensen die hier hun werk hebben of gaan zoeken. De regio heeft de ambitie om energieneutraal te zijn in 2030.

Hoe hebben we het gedaan?

De Wgr regio Stedendriehoek heeft het boekjaar 2016 met een positief saldo afgesloten. En niet alleen de cijfers zijn positief, ook inhoudelijk gezien zijn we trots op onze resultaten. Er is een hoop gebeurd en ik geef hieronder een korte bloemlezing van onze wapenfeiten. Verderop in het verslag kunt u er uitgebreid over lezen.

In het kort: De Midterm Review, gestart in 2015 heeft dit in 2016 geleid tot een concreet veranderprogramma 'Naar een slagvaardige Cleantech Regio Stedendriehoek'. Als gevolg hiervan is de samenwerking met de Strategische Board verbeterd en geïntensiveerd. De beide secretariaten zijn nauwer gaan samenwerken en er is één centraal communicatieteam Cleantech Regio gevormd. De Omgevingsagenda Cleantech Regio is voortvarend opgepakt. Samen met de provincies en de Board worden de programma's uitgerold. Voor de programma's van toekomstbestendige steden en kernen en schone mobiliteit ligt het trekkerschap bij de Wgr. Het proces van de verbreding van de A1 is vol op stoom en vraagt de nodige aandacht om de regionale belangen goed in te brengen. Op het gebied van bereikbaarheid verschuift de aandacht van alleen bereikbaarheid naar slimme en schone mobiliteit. Hoewel nog een jaar te gaan met het programma Beter Benutten Vervolg (gestart in 2015 met een looptijd tot 2018) wordt er door het ministerie, de provincies, gemeenten en betrokken bedrijven nagedacht over de periode na Beter Benutten Vervolg. Nu al is duidelijk dat de verworvenheden (zoals bijvoorbeeld de bedrijvenaankpak) ook in de periode 2018 en verder aandacht verdient. Naast de afspraken die we maken over het programmeren van wonen en werken hebben we ook aandacht voor de kwaliteit er van. Een mooi instrument dat ik hier wil noemen is het onderzoek naar hoe woonmilieus en leefstijlen zijn te combineren.

Verantwoording innovatie en sociaal kapitaal via jaarverslag Strategische Board Stedendriehoek

De Board is trekker van deze thema's. Voor de verantwoording verwijzen wij naar het jaarverslag van de Strategische Board. Wel goed om hier te melden dat vanuit de regio we de gezamenlijke gemeentelijke inbreng op deze thema's organiseren.

Ook met betrekking tot het belangrijke thema energietransitie ligt het trekkerschap bij de Board. Vanuit de gemeenten is er behoefte om ook samen op te trekken, kennis te delen en activiteiten op te pakken. Daaraan geven we dan ook invulling.

De scheidslijn tussen de activiteiten van de Wgr regio Stedendriehoek en Strategische Board Stedendriehoek is niet strak en niet zwart/wit. Het zijn communicerende vaten. Dat kan soms tot onduidelijkheid leiden: 'wat is nou van wie?' Maar ik ben er van overtuigd dat we daar met elkaar goed kunnen uitkomen, en dan is één plus één drie.

Alex van Hedel
Portefeuillehouder Financiën en Middelen

2. Programmaverantwoording

2.1 Bestuur en organisatie

De toelichting op de financiële verschillen vindt u terug op pagina 32 en 33, Programma 001.

Regio Stedendriehoek, samenwerking 'light '

De regio Stedendriehoek is het samenwerkingsverband van de gemeenten Apeldoorn, Brummen, Deventer, Epe, Lochem, Voorst en Zutphen. Samen bereiken we meer en realiseren we krachtige steden en een vitaal platteland. Het versterken van het vestigingsklimaat is ons leidend thema. Dat doen we aan de hand van de opgaven bereikbaarheid, leefbaarheid, innovatie en sociaal kapitaal zoals geformuleerd in De Agenda Stedendriehoek. Om resultaten te bereiken werkt de Stedendriehoek niet alleen als gemeenten samen, maar uiteraard ook met de partners in het gebied. Co-creatie en vormen van governance zijn het uitgangspunt. Dit alles onder de profilering als Cleantech Regio.

De regio Stedendriehoek (verder ook wel aangeduid als Wgr of Wgr-Stedendriehoek) heeft een lichte samenwerkingsvorm. Het uitgangspunt is dat de regionale samenwerking gebaseerd is op vrijwilligheid. Er zijn geen bevoegdheden overgedragen aan de regio. De besluitvorming is in handen van de colleges van B&W en de gemeenteraden. Een klein stafbureau faciliteert de samenwerking.

Samenstelling DB en Regioraad

De Regioraad (RR) bestaat uit twee bestuurders (burgemeesters/wethouders) per deelnemende gemeente. De Regioraad kiest uit zijn midden de leden van het Dagelijks Bestuur (DB). Het DB wordt gevormd door één bestuurder per gemeente. Als adviseur is een gedeputeerde van de provincie Overijssel en een gedeputeerde van de provincie Gelderland lid van het DB.

Het Dagelijks Bestuur bestond eind 2016 uit:

Apeldoorn: Johan Kruithof, portefeuille economie en arbeidsmarkt
Brummen: Alex van Hedel, portefeuille financiën en personeel
Deventer: Andries Heidema, voorzitter en portefeuille communicatie en lobby
Epe: Hans van der Hoeve, vicevoorzitter en portefeuille omgevingsagenda en leefomgeving
Lochem: Sebastiaan van 't Erve, portefeuille duurzaamheid en energie
Voorst: Jos Penninx, portefeuille mobiliteit
Zutphen: Annelies de Jonge, portefeuille wonen en werken
Gelderland: Jan Markink, adviseur DB
Overijssel: Monique van Haaf, adviseur DB.

De Regioraad bestond eind 2016 uit:

Apeldoorn: Johan Kruithof, John Berends, Paul Blokhuis (plv. lid)
Brummen: Alex van Hedel, Eef van Ooijen, Luuk Tuiten (plv.lid)
Deventer: Andries Heidema (voorzitter), Robin Hartog Heys, Jan Jaap Kolkman(plv.lid)
Epe: Hans van der Hoeve, Robert Scholten, Erik Visser (plv.lid)
Lochem: Sebastiaan van 't Erve, Bert Groot Wesseldijk, Trix van der Linden (plv.lid)
Voorst: Jos Penninx, Wim Vrijhoef, Harjo Pinkster (plv.lid)
Zutphen: Annelies de Jonge, Oege Bosch, Coby Pennings (plv.lid)

In haar vergadering van 2016 heeft de Regioraad besloten om voortaan schriftelijk te vergaderen en alleen fysiek bij elkaar te komen als dat voor een gedragen besluit nodig is.

2.2 Terugblik 2016 algemeen

Midterm Review

Met het werken in governance en de komst van de Strategische Board was het logisch om onze manier van samenwerken nog eens kritisch te bekijken. Dit vanuit de gedachte dat de regionale samenwerking tussen de gemeenten nog beter kan: slimmer, effectiever en efficiënter. Dit was aanleiding voor het proces van de Midterm Review dat begon in 2015. Begin 2016 was de afronding. Het resultaat van het proces van de Midterm Review staat beschreven in de

rapportage 'Naar een slagvaardige Cleantech Regio Stedendriehoek'. De voorgenoemde acties staan opgenomen in het daarin opgenomen veranderprogramma. Conclusie was de noodzaak van een fundamentele vernieuwing van het samenwerkingsproces: van government naar governance. Daar was al een start mee gemaakt met de opgaven uit De Agenda Stedendriehoek. En de resultaten die we daarmee bereiken liegen er niet om. Maar er zijn nog verbeterlagen te maken. In 2016 zijn daartoe al verschillende acties opgepakt uit het veranderprogramma. Op de volgende pagina vindt u de tekst van dat veranderprogramma met daarbij de invulling die daaraan in 2016 is gegeven.

Samenwerking tussen Board en Wgr

Zoals hiervoor aangegeven hebben we het afgelopen jaar belangrijke stappen gezet in een betere samenwerking met de Board. Dit zowel op inhoud als op de wijze van samenwerken. Vanuit het secretariaat van de Wgr worden uren in kind geleverd en daarnaast levert de Wgr vanuit haar begroting €60.000,- aan de Board voor de thema's Innovatie en Sociaal Kapitaal. Deze thema's worden namelijk aangestuurd vanuit de Board. De Wgr draagt op deze wijze 0,25 euro per inwoner bij aan de begroting van de Board. De gemeenten dragen 1,75 euro per inwoner bij aan de begroting van de Board.

Communicatie

Communicatie stond in 2016 in het teken van de volgende communicatiedoelstellingen:

1. Het beeld neerzetten van de Stedendriehoek als één sterke regio, zijnde de Cleantech Regio;
2. Het profileren van de regio Stedendriehoek als Cleantech Regio
  - a. bekendheid genereren van het gebied als Cleantech Regio
  - b. wij zijn Cleantech Regio
  - c. wij zijn ambassadeur van Cleantech Regio
3. Het behouden c.q. versterken van draagvlak voor regionale samenwerking, vanuit de triple helix;
4. Het ondersteunen van de doelstellingen van Cleantech Regio Development op het gebied van profilering/rode loper beleid/acquisitie/lobby;
5. Het ondersteunen van de lobby vanuit de samenwerkende partners;
6. Zorgen dat de projectcommunicatie in lijn is met de overkoepelende communicatiestrategie vanuit Cleantech Regio Stedendriehoek.

Om met name aan de doelstellingen 1 en 2 te kunnen bijdragen was het nodig om in 2016 communicatie vanuit de Wgr Stedendriehoek en de Strategische Board Stedendriehoek anders te gaan organiseren en een andere focus aan te brengen.

Qua organisatie betekende dit dat de capaciteit van Wgr en Board op gebied van communicatie is samengevoegd in één centraal communicatieteam Cleantech Regio. Wat betreft de focus is afgesproken om in de externe communicatie de profilering als Cleantech Regio leidend te laten zijn. Dit betekende vervolgens een grote operatie om de verschillende communicatiemiddelen vanuit de Wgr Stedendriehoek, Strategische Board Stedendriehoek en Cleantech Regio te bundelen. Concreet hield dit in dat de verschillende nieuwsbrieven gebundeld zijn in één nieuwsbrief Cleantech Regio, de sociale media accounts (Twitter, Facebook, LinkedIn) ook gebundeld zijn in één account voor Cleantech Regio en de verschillende websites www.maakhetindestedendriehoek, www.regiostedendriehoek en www.cleantechregio.nl ook zijn vertaald naar een nieuwe website www.cleantechregio.nl.

Lobby

Lobbystrategie

In april van dit jaar heeft het Dagelijks Bestuur om bouwstenen voor een Europese lobbystrategie verzocht. Het afgelopen jaar heeft een werkgroep bestaande uit accountmanager VNO-NCW, lobbyist Saxion, lobbyist gemeente Apeldoorn, secretaris Strategische Board, regiosecretaris en directeur Cleantech Regio Development aan deze bouwstenen gewerkt. Een visie en bijbehorend activiteitenplan zal onder regie en aansturing van de secretaris van de Board worden uitgevoerd, na positieve besluitvorming daarover door de Strategische Board in 2017.

Het veranderprogramma

De regionale samenwerking is niet gebaat bij één platform waarin Wgr en Board samen opgaan. De Wgr functioneert naast de Strategische Board. De Wgr staat voor het (overheids)belang van de samenwerkende gemeenten bij de inhoudelijke opgaven. We zien meerwaarde door betere 'verbindingen' leggen in regionale samenwerking:

1. De samenwerking tussen Wgr en Board zal worden geïntensiveerd. Er wordt een centrale dialoog georganiseerd tussen alle aandeelhouders van de Board over de gezamenlijke ambitie, doelen, lobby en inzet.

- ➔ Op initiatief van de regio Stedendriehoek heeft deze dialoog op 6 december voor de eerste keer plaats gevonden. Dit naar aanleiding van het onderzoek dat door de provincies Gelderland en Overijssel is geïnitieerd naar de Kracht van Oost NL. Deelnemers waren leden van de Strategische Board Stedendriehoek, het Dagelijks Bestuur regio Stedendriehoek, de tafelvoorzitters van regio en Board en gedeputeerden van de provincie Gelderland en Overijssel. De bijeenkomst is positief ervaren.

2. De gezamenlijke inzet is gericht op een eenduidige regionale profilering: Cleantech Regio Stedendriehoek met één profiel, één lobby, één communicatie. Er is geen aparte profilering van Wgr, Board of andere onderdelen binnen de samenwerking.

- ➔ In 2016 is hier veel energie op ingezet met als resultaat dat onze Cleantech Regio steeds beter wordt herkend en erkend. Meer hierover leest u bij het onderdeel strategische communicatie.

3. Er worden regionale portefeuilleberaden ingericht afhankelijk van de opgave en behoeften van gemeenten. Lokale portefeuillehouders werken hierin gezamenlijk aan concrete gedeelde opgaven die de gemeenten meerwaarde bieden.

- ➔ Inmiddels functioneren er portefeuilleberaden met een meer permanent (wonen, economie en innovatie, duurzaamheid etc.) en tijdelijk (binnensteden, statushouders, etc.) karakter.

4. We willen inspiratie en energie mobiliseren door het organiseren van interessante netwerkevenementen met en voor alle partners over de bestaande en nieuwe uitdagingen. We nemen afscheid van de Bestuurlijke Carrousel, het Bestuurlijk en het Ambtelijk overheden overleg. Andere overleggen worden gestroomlijnd.

- ➔ Op 20 september vond het Regiofestival plaats op de locatie Zwitsalterrein in Apeldoorn. De doelgroep bestond uit bestuurders, ambtenaren en raadsleden van de regio, en gedeputeerden en statenleden van de provincies Overijssel en Gelderland. Het doel van het event was om de doelgroep snel te informeren over de actuele ontwikkelingen in de regio. Dit gebeurde door de projectleiders en de (externe) samenwerkingspartners. Het ging vooral om kennisdeling, informeren en netwerken waarbij er resultaten, ontwikkelingen en kennis van de regionale projecten werden gedeeld. Al met al was het een zeer geslaagde bijeenkomst met een hoge opkomst. Geconcludeerd is dat de bijeenkomst zeker voor herhaling vatbaar is.

5. De samenwerking tussen Dagelijks Bestuur en ambtelijke ondersteuning wordt versterkt. Dagelijks Bestuur let op inhoudelijke focus, heldere procedures, heeft overzicht en voert regie. Ondersteunt door een gezaghebbend Strategisch Team met voldoende kennis, kunde en mandaat.

- ➔ het Strategisch Team (bestaande uit strategen vanuit de 7 gemeenten, regiocoördinatoren, regiosecretaris, strategisch communicatie adviseur en projectsecretaris) heeft veel energie gestoken in het beter functioneren en dat werpt vruchten af. Het ST is goed in staat haar rol als machinekamer van de Wgr te vervullen als belangrijk adviserend orgaan voor het Dagelijks Bestuur.

6. De Wgr werkt aan de uitvoering van een jaarlijks werkplan, bestaande uit gedeelde opgaven en prioriteiten van de gemeenten. De basis zijn de vier centrale opgaven, vertaald naar concrete projecten en resultaten. Hierin zit een gezamenlijk deel met de Strategische Board.

- ➔ het gezamenlijk optrekken en uitwerken van de werkplannen krijgt in 2017 zijn beslag. Het afgelopen jaar is de werkorganisatie van de regio en die van de board naar elkaar toegegroeid en dat heeft tot resultaat dat mensen elkaar op inhoud steeds beter weten te vinden.

7. Enkele bedrijfsvoeringsfuncties (communicatie, planning, financiën) van de secretariaten van Wgr en Board worden geïntegreerd. Verdere integratie tussen beide secretariaten wordt verkend.

- ➔ Samen met de Board is een manager Bedrijfsvoering aangetrokken. Deze werkte in 2016 twee dagen voor de Board en twee dagen voor de Wgr. Beide communicatieteams zijn samengevoegd. Hetzelfde geldt voor beide secretariaten.

De Kracht van Oost NL

De provincies Gelderland en Overijssel hebben de concurrentiekracht van de economie in Oost NL in beeld laten brengen. Oost NL is vergeleken met andere vergelijkbare Europese regio's. Dit hebben wetenschappers van verschillende Nederlandse universiteiten gedaan in een cijfermatige en kwalitatieve analyse van de economie op het niveau van de provincie, maar ook op het niveau van de negen functionele regio's (Daily Urban Systems) binnen Oost NL. Onze Cleantech Regio is er daar één van. De resultaten van het onderzoek zijn in december beschikbaar gekomen. Ze zijn de onderbouwing voor de oproep aan het nieuwe kabinet om Oost NL als volwaardige economische kernregio van Nederland te zien. En daaruit volgend bij te dragen aan initiatieven om Oost NL haar rol in de Nederlandse economie met kracht te laten spelen. Het onderzoek moet de basis vormen voor vervolgstappen. Een uitdaging die we in de Cleantech Regio graag ondersteunen en aangrijpen om onze regionale economie verder te versterken. Dit omdat we ook zien dat we dat als regio niet alleen kunnen, maar juist de samenwerking met partners in andere regio's hard nodig hebben.

European Week of Regions and Cities

De (bijna) voltallige colleges van de regio Stedendriehoek bezochten op 11 en 12 oktober de jaarlijks gehouden European Week of Regions and Cities in Brussel (voorheen Open Days Brussel). Ook vertegenwoordigers van de Strategische Board Stedendriehoek, het onderwijs, een ondernemer en ambtelijke ondersteuning sloten hierbij aan.

Het doel van het bezoek was om de delegatie te informeren over actuele thema's die spelen in Europa. Ook was er gelegenheid om met verschillende Europese vertegenwoordigers en delegaties van Oost-Nederland in gesprek te gaan over de samenwerking richting Europa. Naast netwerken was een belangrijk doel van het bezoek de profilering van de regio als Cleantech Regio. Vanuit de werkgroep Lobby was een pitch voor Brussel gemaakt die goed aansloeg.

Voor de Cleantech Regio delegatie was een specifiek programma georganiseerd op 11 en 12 oktober. De verschillende programmaonderdelen stonden echter ook open voor genodigden uit andere Oost-Nederlandse delegaties. Hiervan werd veelvuldig gebruik gemaakt. Deelnemers van onze delegatie namen ook deel aan programmaonderdelen van andere regio's. Het bezoek is als zeer geslaagd ervaren, en wordt ook in 2017 weer ingepland en georganiseerd.

2.3 Terugblik vanuit De Agenda Stedendriehoek

De toelichting op de financiële verschillen vindt terug op pagina 34, Programma 002: De Agenda Stedendriehoek en op pagina 38, Programma 004 voor project Beter Benutten Vervolg.

Algemeen

Voor de Stedendriehoek is een groene en aantrekkelijke leefomgeving van groot belang. Dit is een belangrijke kwaliteit van ons gebied en moet bij voorkeur nog worden versterkt. Op een aantal gebieden zijn we hierop actief geweest in 2016. Een nadere beschrijving daarvan vindt u hieronder.

Een bijzondere plek bij deze verantwoording is hieronder ingeruimd voor de Omgevingsagenda hierover leest u verderop meer. In dit algemene deel is verder ook een vermelding van de Omgevingswet op z'n plaats. Deze wet gaat vanaf medio 2019 voor een grote verandering zorgen in de inrichting en het gebruik van de fysieke leefomgeving. In ons land zijn veel partijen (waaronder lokale overheidsorganisaties) bezig met zich voor te bereiden op de komst van deze wet en de implementatie daarvan in de eigen organisatie. In 2016 is dit onderwerp ook op de agenda van de Stedendriehoek gekomen. In een ambtelijke werkgroep Omgevingswet wordt ervaring en kennis uitgewisseld. Daar waar nodig wordt gezamenlijk opgetrokken. Hieronder wordt per thema uitvoeriger ingegaan op de uitgevoerde werkzaamheden en de bereikte resultaten.

Regionale woonagenda

De werkgroep Wonen geeft uitvoering aan de in samenwerking met de provincies opgestelde Regionale Woonagenda. De kernpunten zijn:

1. Definiëring en benutting van de woonkwaliteiten in de regio.
2. Komen tot een voorraadstrategie ten behoeve van regionale afstemming.
3. Gezamenlijk inzicht vergroten in de ontwikkelingen binnen de sociale sector.
4. Gezamenlijk inzicht vergroten in de effecten van het scheiden van wonen en zorg.

2016 heeft vooral in het teken gestaan van het nieuwe afsprakenkader voor de woningbouwcontingenten. In de verschillende colleges zijn deze nu vastgesteld en ter kennisname aangeboden aan de raden, al of niet gepaard gaand met het vaststellen van een Woonvisie of prestatieafspraken met corporaties.

In dit kader is en wordt ook gezocht naar goede afspraken met de provincie over de toevoeging van contingent voor het huisvesten van statushouders en voor het wonen in combinatie met zorg.

Regionaal programmeren Bedrijventerreinen

In 2016 is gestart met het opstellen van een Regionaal Programma Bedrijventerreinen (RPB). Bij regionale afstemming én provinciale instemming wordt dit RPB het provinciale instrument voor ruimtelijke sturing. In 2016 is een beoordeling gemaakt van de bestaande locaties. Er is een inventarisatie gemaakt van de capaciteit voor de toekomst (harde en zachte plancapaciteit). Ook is de markt voor de periode tot 2025 verkend. Prioriteren en deprogrammeren bleken noodzakelijk. Daarom is in het laatste kwartaal gewerkt aan een beoordeling van de marktkwaliteit van de locaties voor de toekomst en een prioritering per gemeente. Deze is vervolgens tussen de gemeenten afgestemd en regionaal geprioriteerd. Bijzondere aandacht kreeg de afstemming van locaties met een grote logistieke component (Apeldoorn en Deventer), ruimte om herstructurering af te ronden (Lochem en Zutphen) en ruimte voor lokaal gebonden en niet verhuisbare grote bedrijven (alle gemeenten). Eind december 2016 is overeenstemming bereikt tussen de 7 gemeenten. In het eerste kwartaal van 2017 wordt dat uitgewerkt tot een programma waarover tevens overeenstemming met de provincies wordt bereikt (dit wordt betaald uit het overlopend projectbudget, er wordt voorgesteld € 12.000 te reserveren).

Tafel Woonkwaliteit

Deze tafel richt zich op het verbeteren van het woonklimaat in de Stedendriehoek. Deelnemers zijn zowel de overheid, onderwijs als private partners. De doelstelling van de tafel is het stimuleren van de omslag van een kwantitatief woonbeleid naar een kwalitatief woonbeleid. In 2016 is het onderzoek naar woonmilieus en woonstijlen geactualiseerd. Daarmee is de opdracht die de tafel zichzelf had gegeven volbracht en heeft de tafel zich opgeheven. In netwerkverband zoeken de deelnemers elkaar wel op bijvoorbeeld rond het thema voedselkwaliteit. De regio speelt daarin een beperkt faciliterende rol.

Reizende Tafel Leegstand en hergebruik van Boerderijen

In 2015 is de ronde van excursies langs vrijkomende agrarische gebouwen afgerond. Het thema kwam hiermee voorzichtig op de regionale agenda. In 2016 is bekeken of en hoe de tafel een vervolg krijgt. Conclusie is dat de tafel veel kennis en inzicht heeft opgeleverd, maar dat de overheid geen regionale rol in de problematiek ziet. Lokaal speelt dit wel. De asbestproblematiek zal onder de aandacht gebracht worden van Cleantech Regio Development (CTRD), de werkorganisatie van de Strategische Board Stedendriehoek.

Leefbaarheid

De provincie Gelderland heeft in 2016 een beleidsdocument Leefbaarheid vastgesteld en daaraan een subsidieregeling gekoppeld. De regio Stedendriehoek heeft in 2016 een verbindende rol vervuld om deze regeling kenbaar te maken bij de bewoners(organisaties) van onze 7 gemeenten. De verwachting is dat bewoners in de Stedendriehoek in 2017 meer gebruik gaan maken van deze mogelijkheid, al dan niet in combinatie met de inschakeling van de Leefbaarheidsalliantie (die bewoners kan ondersteunen bij het realiseren van initiatieven).

Omgevingsagenda

Algemeen

De Omgevingsagenda Cleantech Regio is voortgekomen uit de Omgevingsvisie van de provincie Gelderland. De regio Stedendriehoek, de Strategische Board Stedendriehoek en de provincie Gelderland hebben samen de Omgevingsagenda Cleantech Regio ontwikkeld. De provincie Overijssel sluit hierbij aan voor concrete projecten en activiteiten. Inmiddels is de Omgevingsagenda vertaald in een viertal 'vliegwielen'. De vliegwielen Toekomstbestendige binnensteden en dorpskernen en Duurzame mobiliteit worden onder de vlag van de Wgr nader uitgewerkt ten behoeve van het collectief. Het jaar 2016 heeft vooral in het teken gestaan van het formuleren en de uitwerking van concrete projectvoorstellen.

Vliegwiel Toekomstbestendige Binnensteden en Dorpskernen

Vanuit dit vliegwiel is in 2016 de regionale plannenkaart uitgewerkt tot een concept uitvoeringsagenda. Hierbij is gewerkt vanuit vier themalijnen, te weten:

1. Aanpak lege plinten,
2. Binnenstad platforms,
3. Beken/Sprengen, wasserijen en papier en
4. Klimaatadaptatie, energietransitie en circulaire economie.

De uitvoeringsagenda is als een rollende agenda opgezet. Nieuwe initiatieven en projecten worden toegevoegd zodra deze zijn uitgewerkt, passen binnen de criteria van het vliegwiel en op voldoende draagvlak hebben.

Vooruitlopend op een overkoepelende samenwerkingsovereenkomst tussen de provincie Gelderland, de Strategische Board en de regio Stedendriehoek, is voor het vliegwiel Binnensteden een uitvoeringsovereenkomst afgesloten tussen de provincie Gelderland en de regio Stedendriehoek. Hierin is vastgelegd op welke manier de provincie en de regio in partnerschap willen samenwerken. De regio en provincie hebben beide € 140.000 gereserveerd (€ 20.000 per gemeente) voor het uitvoeren van opdrachten.

De volgende projecten zijn in voorbereiding om in 2017 daadwerkelijk op te starten:

Herinrichting centrum Twello, 2e fase, Duistervoordseweg
Herinrichting Vaassen
Herinrichting centrum Epe
Herontwikkeling beekzone Grift - binnenstad Apeldoorn
Poort entree Zuid - Zutphen
Traverse Eefde Zuid
Ruimte voor Eerbeek
Eerbeekse beek Eerbeek
Agenda economie en retail Epe
Agenda economie en retail Lochem
Stadsarrangement - ondersteuning initiatieven van onderaf
Stadsarrangement - profielontwikkeling
Stadsarrangement- binnenstad 2.0
Stadshof & stadsgenerator

Vliegwiel Cleantech Regio Development

Dit onderdeel wordt getrokken en uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de Strategische Board. Voor resultaten op dit onderwerp verwijzen we daarom naar het jaarverslag van de Board.

Vliegwiel Duurzame Mobiliteit

Het verder ontwikkelen van het vliegwiel Duurzame Mobiliteit en een verschuiving in het programma Bereikbaarheid (van 'A naar B') naar een programma gericht op slimme en schone mobiliteit gaan hand in hand.

Achtergrond hiervan is de samenwerking met bedrijven in Beter Benutten. Gebleken is dat niet zozeer bereikbaarheid, maar vooral ook vitaliteit van werknemers en verduurzaming reden voor bedrijven is om actief te zijn. Op dit moment krijgt een concreet activiteitenprogramma vorm dat zich richt op:

- Het verbeteren van de bereikbaarheid van de Cleantech Regio (meer banen en meer mensen in bereik, verkorten reistijd met omliggende economische regio's);
- Het verduurzamen van mobiliteit (minder energieverbruik en uitstoot van schadelijke stoffen);
- Een efficiënte overgang naar slimme mobiliteit (nieuw aanbod, innovatie in mobiliteit en mobiliteitsdiensten).

Vliegwiel Cleantech Icoon A1

Cleantech Icoon A1 moet een showcase worden van duurzame ontwikkeling van de snelwegzone. We willen zichtbare cleantech bedrijvigheid op bedrijventerreinen in de etalage, duurzame energiewinning, een aantrekkelijk landschap en een verbrede en duurzame snelweg. De verbreding van de snelweg in twee fasen (2018 en 2024) grijpen we aan om initiatieven en kansen die daaraan bijdragen in samenhang op te pakken en te ondersteunen.

Rond het vliegwielpject Cleantech Icoon A1 is in 2016 een brede samenwerking opgezet met de gemeenten aan de A1, de Board, VNO-NCW, Rijkswaterstaat en de provincie Gelderland en Overijssel. De provincie heeft hierin een trekkende rol ten behoeve van het collectief. In gesprek met overheden en ondernemers zijn opgaven en kansen grotendeels in beeld gebracht. Onderwijs is betrokken om verder te inspireren en te innoveren. In 2016 zijn afspraken gemaakt over 'no-regret cleantech maatregelen', zie hieronder. Om deze te kunnen financieren hebben de gemeenten Voorst en Apeldoorn en de provincie Gelderland gezamenlijk 3,5 miljoen euro gereserveerd.

Mobiliteit

Algemeen

Zoals reeds eerder aangegeven is, verschuift de aandacht van alleen bereikbaarheid (van A naar B), naar slimme en schone mobiliteit. Hoewel nog een jaar te gaan met het programma Beter Benutten Vervolg (gestart in 2015 met een looptijd tot 2018) wordt er door het ministerie, de provincies, gemeenten en betrokken bedrijven nagedacht over de periode na Beter Benutten Vervolg. Nu al is duidelijk dat de verworvenheden (zoals bijvoorbeeld de bedrijvenaankpak) ook in de periode 2018 en verder aandacht verdient. Hieronder gaan we nader in op de inzet en opbrengsten van 2016.

Verbreding A1

Rijkswaterstaat is in de tweede helft van 2016 gestart met de verbreding van de A1 tussen Apeldoorn-Zuid en knooppunt Beekbergen. In knooppunt Beekbergen wordt een viaduct aangelegd voor het verkeer vanuit Deventer richting Arnhem. De openstelling is medio 1e helft 2018. Voor de wegverbreding van de A1 wordt een Tracébesluit en een milieueffectrapport (MER) opgesteld. Het ontwerptractébesluit (OTB) en de MER worden medio 2017 ter visie gelegd, de vaststelling van het Tracébesluit staat voor 2018 gepland.

De provincie Gelderland, de gemeenten Apeldoorn en Voorst en de Stedendriehoek maken met Rijkswaterstaat afspraken over de uitvoering van zogenaamde 'no-regret cleantech maatregelen' in het kader van de wegverbreding A1 en de financiële bijdragen hiervoor. Het gaat om de volgende drie concrete locaties:

1. Energielandschap Beekbergsebroek
2. De Fliert Twello
3. Groote Wetering

Beter Benutten en Minder Hinder A1

Tijdens de werkzaamheden aan de verbreding van de A1 is overlast en hinder een belangrijk aandachtspunt. Inzet is de aanpak van Rijkswaterstaat (Minder Hinder) en die van de provincies en de regio (Beter Benutten) te combineren en af te stemmen.

In regioverband is afgestemd over de gemeentelijke klanteisen op het gebied van het wegontwerp, over op- en afritten, verzorgingsplaatsen, ruimtelijke kwaliteit en vormgeving, geluidhinder en hinder tijdens werkzaamheden.

Beter Benutten

Gedrag is de sleutel voor bereikbaarheid. Beter Benutten staat voor een nieuwe aanpak van bereikbaarheid. Dit start met het betrekken van reizigers bij het ontwikkelen van plannen. Met het informeren en het aandragen van alternatieven kunnen reizigers een andere keuze maken voor hun reisgedrag. Belangrijk is om aan te sluiten bij de (verschillende) motieven van reizigers en om momenten van heroverwegen van reisgedrag te benutten. Dit betekent dat we de reizigers informeren over alternatieven en dat we onder andere via probeer- en ervaaracties voor de e-bike en andere ludieke acties houding en gedrag proberen te beïnvloeden.

Het project Beter Benutten Vervolg wordt op pagina 38 financieel toegelicht. De hieronder genoemde deelprojecten maken deel uit van dit project.

Slim Reizen Stedendriehoek

Op diverse wegen in de regio is er vertraging op specifieke tijden. We hebben automobilisten op deze routes geënquêteerd om te achterhalen hoe we ze kunnen verleiden om de auto te verruilen voor een fiets of het OV. Ruim 800 mensen vulden de vragenlijst in.

In de zomer was een belangrijke toegangsweg van Deventer afgesloten voor auto's: de Wilhelminabrug. In die periode konden 100 automobilisten twee weken een e-bike uitproberen. Met de innovatieve coachings-app Slim & Snel kregen overstappers naar de fiets een financiële beloning. En mensen die al fietsten, sparen voor kortingen. De actie startte in september 2016 en loopt nog door in 2017.

Met adviezen uit de Slim Reizen scan hebben 20 werkgevers verbeteringen doorgevoerd voor duurzame mobiliteit. Vier werkgevers kregen subsidie voor nieuwe voorzieningen die zorgen voor minder verkeer in de spits (bijvoorbeeld nieuwe fietsenstallingen of oplaadpunten voor e-bikes). Tijdens drie werkgeversbijeenkomsten zijn best practices uitgewisseld. Met inspirerende onderwerpen als CAR haring, fietspromotie, Slim & Snel-campagne.

Slim Vervoeren

Woonbedrijf ieder1 voerde een pilot uit waarbij de bussen van vakmannen 's nachts bevoorrad werden in plaats van overdag. Zij hoefden daardoor niet meer elke ochtend zelf tijdens de spits naar het magazijn te rijden.

Het Gelre ziekenhuizen onderzoekt samen met enkele leveranciers of goederenstromen gebundeld aangeleverd kunnen worden. Daardoor zijn er minder vrachtauto's nodig die ook nog eens buiten de spits rijden.

Diverse bedrijven kunnen kosten besparen door over te stappen van vervoer over de weg naar vervoer over het water. Gesprekken, berekeningen en analyses brengen hiervoor de mogelijkheden in kaart. Zo vervoerde Deventrade eind 2016 de eerste containers via de binnenvaart.

Resultaten: minder goederenvervoer in de spits, minder vervoer over de weg, minder CO2, betere doorstroming van het verkeer.

Fietsruggengraat

Drie fietsroutes worden flink verbeterd. Voor de fietsroute Apeldoorn-Deventer zijn de route én te nemen maatregelen vastgesteld. De werkzaamheden starten in het voorjaar van 2017.

We verkennen de route Deventer-Gorssel-Eefde - Zutphen en de route Apeldoorn-Vaassen-Epe. Het moet leiden tot het vaker voorrang krijgen voor fietsers en/of dat fietspaden worden verbreed. Het fietsen moet daardoor aantrekkelijker en veiliger worden. Tijdens inloopavonden over de fietsroutes hebben we inwoners en belanghebbenden actief gevraagd om mee te denken over conceptplannen.

In samenwerking met Hogeschool Windesheim worden concepten van de schuil- en wachtruimtes 'bio-based' (dus met minimale belasting van milieu en zoveel mogelijk hergebruik van materialen) ontworpen. Doel is in het voorjaar 2017 zowel kosten als financieringsmogelijkheden inzichtelijk te hebben.

Apeldoorn

Om de vertraging tussen Apeldoorn Centrum en Apeldoorn Zuid te verminderen, willen we daar het fietsgebruik bevorderen, vooral in de spits. Hiertoe worden enkele routes verbeterd. Ook gaan we samen met werkgevers automobilisten verleiden over te stappen op de fiets, o.a. met de Slim & Snel campagne.

Wat betreft het verkeer in Noordwest onderzochten we in april 2016 het reisgedrag van automobilisten op deze route om te bepalen hoe we ze kunnen stimuleren minder vaak de auto te gebruiken.

De snellere busverbinding tussen Apeldoorn Centrum en Apeldoorn Zuid blijft een succes. Jaarlijks maken er zo'n 100.000 reizigers gebruik van. In december 2016 heeft Syntus de lijn in de reguliere dienstregeling opgenomen.

Deventer

Voor het verkeer tussen Deventer Noord en het bedrijventerrein Kloosterlanden hebben we in april 2016 aan bedrijven en reizigers gevraagd wat zij goede vervoersalternatieven vinden. Met de uitkomsten hiervan gaan we gerichte acties ondernemen, bijvoorbeeld medewerkers stimuleren vaker de fiets pakken in plaats van de auto.

Nog steeds geldt het aanbod aan inwoners van Deventer om ideeën voor een betere bereikbaarheid in de wijk aan te dragen.

Voor het verkeer op de Wilhelminabrug is een verkenning uitgevoerd naar vrachtverkeer. Dit in het licht van de beperking die gaat gelden.

ITS

Bij ITS draait het om innovatieve oplossingen door slim gekoppelde verkeersmanagementsystemen en betere data-uitwisseling. Weggebruikers in Deventer en Zutphen worden sneller omgeleid bij een incident of evenement, door de inzet van 'slimme' verkeerslichten (VRI's) en matrixborden.

Innovatie en Sociaal Kapitaal

De Board is trekker van deze thema's. Voor de verantwoording verwijzen wij naar het jaarverslag van de Strategische Board.

Vanuit de regio wordt de gezamenlijke gemeentelijke inbreng op deze thema's georganiseerd. Het gaat om het agenderen van onderwerpen bij de Board, maar het gaat ook om het verder brengen, uitvoeren of beleid formuleren op vraag van de Board. Het gaat dan om thema's en onderwerpen waar de overheid vanuit haar natuurlijke rol de eerst aangewezen organisatie is om een vraagstuk in gezamenlijkheid op te pakken. Denk daarbij aan de overheid als launching customer of het rode looper beleid waarmee we zittende bedrijven beter kunnen faciliteren en behouden voor de regio of nieuwe bedrijvigheid aantrekken. Hier ligt ook een link met het programmeringsvraagstuk van bedrijventerreinen. Beide beleidsvelden zijn in ontwikkeling.

De inbreng in de Strategische Board gaat via de twee leden die de overheid vertegenwoordigen. In 2016 waren dat Johan Kruijthof en Jan Kottelenberg.

Energietransitie

De Board is trekker van het thema energietransitie. De regio heeft zowel inhoudelijk als financieel bijgedragen aan de ontwikkeling van het Cleantechlab. Het lab is een flexibel samengestelde pool van onorthodoxe denkers op allerlei gebied dat gevraagd en ongevraagd advies geeft over ingewikkelde vraagstukken op het gebied van energietransitie.

Vanuit de gemeenten is er behoefte om ook samen op te trekken om kennis te delen en samen activiteiten op te pakken. De werkgroep Energietransitie is na de zomer in 2016 opgestart. Begonnen is met het (mede)inrichten van de stand Energietransitie op het Regiofestival. Daartoe zijn veel bijdragen verzameld bij partners die gewerkt hebben aan projecten. In 2016 is de werkgroep Energietransitie twee keer bij elkaar geweest, waarbij het delen van lokale plannen en inzicht krijgen in het netwerk (lokaal, regio, provincies, bedrijfsleven en onderwijs) centraal staat. De Cleantech Regio staat niet alleen in haar streven naar energieneutraliteit. Daarom zoeken we verbinding met ontwikkelingen binnen de beide provincies en het rijk.

Dat is tevens de reden waarom de regio coördinator energie deelnemer is aan de regiotafel van het Gelders Energie Akkoord (GEA). De portefeuillehouder duurzaamheid is voorzitter van de regionale energietafel.

2.4 Subsidiestromen

De toelichting op de financiële verschillen vindt terug op pagina 37, Programma 003.

Regiocontract

Het Regiocontract was eind 2015 nagenoeg afgerond. Een paar programma's liepen door in 2016. Inmiddels heeft de provincie Gelderland positief besloten en zijn de laatste bedragen over gemaakt aan de initiatiefnemers. Hiermee is een intensief en succesvol traject afgerond. Het totale investeringsvolume bedroeg 44 miljoen waaraan de provincie Gelderland 14 miljoen heeft bijgedragen.

Ontwikkelagenda Overijssel

Sinds 2012 werken de provincie Overijssel, de regio Stedendriehoek en de gemeente Deventer samen op basis van de Ontwikkelagenda Overijssel-Stedendriehoek-Deventer. Doel van de ontwikkelagenda is 'een stip aan de horizon' zetten en concrete bijdragen te leveren aan de ruimtelijke en economische ontwikkeling van Deventer. Inzet is een kwalitatief hoogwaardige en bereikbare netwerkstad, met een onderscheidend profiel voor Deventer en een aantrekkelijk vestigingsklimaat als motor voor wonen, werken en leven. Het werkprogramma omvat een groot aantal projecten die tussen 2013 en 2017 tot uitvoering moeten komen.

Ook in 2016 zijn belangrijke stappen gezet in de realisatie van het programma:

- Met een officiële starthandeling (19 september 2016) is de reconstructie van de Hanzeweg gestart. In de uitvoering van het werk is er veel aandacht voor toepassing van duurzame materialen.
- Er zijn een aantal belangrijke stappen gezet voor de natuurlijke uitmonding van de Schipbeek. De plas-dras monding Schipbeek is inmiddels aangelegd. Er is gestart met de realisatie van aanmeervoorzieningen voor de scouting, het plaatsen van markeringspalen, de verwijdering van puin en staal in de omgeving, e.a. Met Stichting IJssellandschap zijn afspraken gemaakt over het beheer.
- De herinrichting van het Pothoofd is in 2015 in uitvoering genomen. De verkeerssituatie is sterk verbeterd. Voetgangers, fietsers en gemotoriseerd verkeer zijn nu op het Pothoofd gescheiden. Daarnaast is besluit door de gemeenteraad genomen om een tweetal scenario's voor het Sluiskwartier uit te werken. Bestuurlijke besluitvorming hierover wordt voorzien begin 2017.
- Op 5 september 2016 is aan de Technicampus de opleiding "procestechnologie" gestart met 25 BBL-studenten en zes BOL-studenten. Doorgewerkt wordt aan het verder ontwikkelen van het lesmateriaal, het werven van bedrijven en het informeren van VMBO scholen over het feit dat de opleiding operationeel is. Dit zal samengaan met het opzetten van een techniecarrousel (Technipact Stedendriehoek).

Gemeente, provincie en partners investeren in totaal 24 miljoen euro. De provinciale bijdrage bedraagt € 11.850.000 in het kader van de KvO Netwerksteden. De gemeentelijke bijdrage, aangevuld met bijdragen van derden, bedraagt in totaal € 12 miljoen. Het jaar 2017 staat in het teken van verdere uitvoering en afronding van het programma. De geldstromen van deze agenda lopen niet via de administratie van de regio.

Beter Benutten

In 2016 vond de afrekening van Beter Benutten plaats. Ook hier hebben we een positieve afronding. Een deel van het subsidie is her beschikbaar voor het vervolgprogramma, zie daarvoor de toelichting op de balans op pagina 25 en 26 en de toelichting bij de programma's 3 en 4, respectievelijk pagina 37 en 38. Veel van wat in Beter Benutten is ingezet krijgt nu zijn vervolg in Beter Benutten Vervolg.

2.5 Algemene dekkingsmiddelen

De regio kent geen algemene dekkingsmiddelen in vergelijking tot een gemeente zoals bijvoorbeeld Algemene Uitkering, dividend en belastingopbrengsten. De begrote uitgaven worden gedekt door bijdragen van gemeenten, welke zijn gebaseerd op inwoneraantallen. Bij de programma's zal deze post ook niet verder worden toegelicht.

2.6 Onvoorzien

De regio kent geen post onvoorzien. Zoals al hierboven vermeld worden de begrote uitgaven gedekt door bijdragen van gemeenten. Bij de programma's zal deze post ook niet verder worden toegelicht.

3. Verplichte paragrafen

3.1 Weerstandsvermogen en risicobeheersing

In deze paragraaf wordt de relatie gelegd tussen weerstandscapaciteit (in hoeverre beschikt de regio over middelen en mogelijkheden om niet-begrote kosten te dekken) en de risico's waarvoor geen financiële voorzieningen zijn gevormd of die niet tot afwaardering van activa hebben geleid en die van materiele betekenis kunnen zijn in relatie tot het balanstotaal of de financiële positie. Indien onverhoopt zich een situatie voordoet waarbij dusdanige onvoorziene "schades" optreden die niet uit regionale middelen voldaan kunnen worden zal een beroep gedaan moeten worden op de regiogemeenten.

Weerstandscapaciteit:

De regio kent geen algemene reserves. De exploitatielasten worden jaarlijks verrekend met de gemeenten.

Wel is sprake van 3 bestemmingsreserves, te weten:

- reserve eenmalige bestedingen;
- reserve rente-egalisatiefonds;
- reserve Overlopend projectbudget.

Hoewel het hier om bestemmingsreserves gaat, kan het bestuur besluiten deze reserves aan te wijzen als dekkingsmiddel, waarbij tegelijkertijd een beleidswijziging van de onderwerpen waartoe deze reserves dienen, wordt ingezet.

Risico's:

Meerdere risicogebieden zijn te benoemen, w.o.:

- risico's als gevolg van eigen besluitvorming (eigen beleid). De regio heeft in het verleden de begroting (2011 -2013) niet geïndexeerd als vorm van bezuiniging, ook heeft er geen correctie plaatsgevonden voor de wijziging van het BTW-tarief van 19% naar 21% per 1 oktober 2012 (de begroting van de regio is inclusief BTW). Er is voorgesteld om het structurele nadeel te corrigeren met ingang van begroting 2016 en tegelijkertijd een afbouwende bijdrage uit de reserve rente hiervoor in te zetten. In deze jaarstukken is daarom een eenmalige bijdrage ad € 20.000 vanuit de reserve rente verwerkt ten gunste van de exploitatie;
- een vrijwillige samenwerking en een light organisatie is succesvol als er voldoende gezamenlijke energie is om dingen voor elkaar te krijgen. Dit geldt ook voor de inzet aan capaciteit voor het regionale werk vanuit gemeenten;
- het doen of nalaten van andere partijen. Dit kan tot risico leiden. Voorheen betrof dit de afvaltaak (ophalen huishoudelijk afval), nu is alleen de terugbetaling van de renteloze lening van de verbrandingsinstallatie nog in beeld. De lening was per 1 juli 2016 opeisbaar. De focus bij het doen of nalaten van andere partijen ligt nu op subsidies die zijn toegekend op basis van cofinanciering. Dat was het geval bij het reeds afgeronde Regiocontract, daar is het overigens gelukt voldoende cofinanciering binnen te halen om de gehele subsidie veilig te stellen. Bij subsidie Beter Benutten vormde, naast de cofinanciering, ook de relatief korte looptijd een risico. De afrekening van deze subsidie met gemeenten was verwerkt in de jaarstukken 2015, de afrekening met de provincie loopt door deze jaarstukken heen. Eind 2016 werden de subsidievaststellingen van de subsidieverstrekkers ontvangen. Eind 2015 is de regio gestart met de opvolger van dit project: Beter Benutten Vervolg. Dit project loopt tot eind 2017. Ook in dit project speelt cofinanciering een grote rol;
- risico t.a.v. eigendommen. Op dit moment wordt er van uit gegaan dat dit niet of in geringe mate aanwezig is. Risico op eigendommen geldt vooral voor zover de eigendommen niet of niet voldoende verzekerd zijn voor verlies door welke oorzaak dan ook. Voor in eigendom zijnde laptops en iPads is een fraudeverzekering afgesloten.
- autonome risico's; dit zijn risico's waar we zelf geen invloed op uit kunnen oefenen en geen voorziening voor kunnen treffen.

Kengetallen

De volgende kengetallen zijn voorgeschreven:

1. a netto schuldquote: de netto schuldquote geeft inzicht in het niveau van de schuldenlast van de medeoverheid ten opzichte van de eigen middelen. Het geeft zodoende een indicatie in welke mate de rentelasten en aflossingen op de exploitatie drukken. Omdat

er bij leningen onzekerheid kan bestaan of ze allemaal worden terugbetaald, wordt bij de berekening van de netto schuldquote onderscheid gemaakt door het kengetal zowel inclusief als exclusief de doorgeleende gelden te berekenen. Op die manier wordt duidelijk wat het aandeel van de verstrekte leningen in de exploitatie is én wat dat betekent voor de schuldenlast. Bij beide berekeningen worden bij de financiële activa de verstrekte leningen opgenomen. De schuld van de regio is op 6 februari 2015 afgelost. Het kengetal fluctueert momenteel met het in "kas" hebben van voorschotten van subsidies.

- b netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen: zie bij a. De regio verstrekt geen leningen, daardoor wijzigt de ratio niet.
2. solvabiliteitsratio: deze ratio geeft inzicht in de mate waarin de regio in staat is aan zijn financiële verplichtingen te voldoen.
  3. grondexploitatie; deze is niet van toepassing. Grondexploitatie maakt geen deel uit van het takenpakket van de regio Stedendriehoek.
  4. structurele exploitatieruimte: deze is niet van toepassing. De structurele exploitatieruimte is van belang om te kunnen beoordelen welke structurele ruimte een gemeente of provincie heeft om de eigen lasten te dragen, of welke structurele stijging van de baten of structurele daling van de lasten daarvoor nodig is. Bij de regio worden de structurele lasten jaarlijks begroot en vervolgens verrekend met de bijdrage van de gemeenten op basis van inwoneraantallen.
  5. belastingcapaciteit: deze is voor de regio niet van toepassing. Belasting heffen maakt geen deel uit van het takenpakket van de regio Stedendriehoek.

Het opstellen van de begroting t + 1 (t is het huidige jaar) valt gelijktijdig met opstellen van de jaarstukken voor jaar t-1. Vanwege deze werkwijze is het voor de regio niet mogelijk om kengetallen te berekenen op begrotingsbasis.

kengetallen	realisatie '15	realisatie '16
netto schuldquote	-3,35 %	-0,65 %
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle leningen	-3,35 %	-0,65 %
solvabiliteitsratio	13,19 %	4,75 %
grondexploitatie	nvt	nvt
structurele exploitatieruimte	nvt	nvt
belastingcapaciteit	nvt	nvt

Resumé: het weerstandsvermogen van de regio Stedendriehoek is niet groot. Indien onverhoopt op enig moment de regio niet meer aan haar verplichtingen kan voldoen, moet teruggevallen worden op de deelnemende gemeenten.

3.2 Financiering

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op het risicobeheer van de financieringsportefeuille. De Wet FiDo en regeling Ruddo zijn van toepassing. In tegenstelling tot de paragraaf weerstandsvermogen gaat het in deze paragraaf om risico's die wel kwantificeerbaar zijn. De regio heeft op 18 december 2014 haar huidige Treasurystatuut (hierna Treasurystatuut 2014) vastgesteld.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet geeft aan het bedrag dat maximaal met korte externe middelen mag worden gefinancierd. Indien de regio boven deze limiet uit komt, moet overgegaan worden op een vaste geldlening. De kasgeldlimiet was voor het jaar 2016 bepaald op 8,2%.

Het saldo op de lopende rekening vanwege schatkistbankieren bedraagt 0,75% van het begrotingstotaal, met een minimum van € 250.000. Voor de regio geldt dit minimale bedrag. Zie verder bij liquide middelen als onderdeel van de toelichting op de balans.

Er is in 2016 één begrotingswijziging geweest. Deze wijziging betrof het opvoeren van het te verwachten subsidiebedrag voor Beter Benutten Vervolg. Het project is in het laatste kwartaal 2015 van start gegaan. De wijziging betreft een budgettair neutrale wijziging. In dit geval worden de uitgaven gedekt door subsidies en zijn de wijzigingen niet van invloed op de gemeentelijke bijdragen, wel op het totaal van lasten en baten.

Kort geld uitzetten kan niet meer: de regio moet verplicht schatkistbankieren.
De regio heeft geen langlopende leningen meer. Zie verder de toelichting bij de balans.

Renterisiconorm

De renterisiconorm bedraagt 20% van het begrotingstotaal en er geldt een wettelijke ondergrens van € 2.500.000. Deze wettelijke ondergrens heeft een positieve uitwerking voor de regio, namelijk meer financiële ruimte (€ 2,5 mln. ten opzichte van begrote norm (na wijziging) € 616.794 en gerealiseerde norm € 774.817). Zie hieronder.

renterisiconorm 2016		
begroting 2016 primair		1.083.972
begroting 2016 na wijziging		3.083.972
rekening 2016		3.874.087
percentage		20,0%
primaire begr	renterisiconorm	216.794
begr na BW	renterisiconorm	616.794
wettelijke ondergrens		2.500.000
rekening 2016	renterisiconorm	774.817

Kredietrisicobeheer

Kredietrisicobeheer is het beheersen van de risico's die voortvloeien uit de mogelijkheid van een waardedaling ten gevolge van het niet na kunnen komen van de verplichtingen door de tegenpartij als gevolg van insolventie of deficit. Dit is een blijvend punt van aandacht.

Relatiebeheer

De belangrijkste bankrelatie is de BNG. In december 2013 is een zogenaamde "werkrekening" geopend bij de BNG voor het schatkistbankieren, met daaraan gekoppeld een rekening bij de schatkist. Het automatisch afkomen van een saldo hoger dan € 250.000 is ingesteld. Over het automatisch aanvullen van een tekort is de BNG nog aan het onderzoeken of dit mogelijk is. Vooralsnog gebeurt dit handmatig.

Liquiditeitenbeheer

De rentevergoeding op de rekening courant bedraagt vanaf 1 juli 2012 "0". De invoering van het schatkistbankieren brengt met zich mee dat er niet meer dan € 250.000 op de lopende rekening als saldo aanwezig mag zijn. Het meerdere wordt afgeroomd ten gunste van de schatkist. Over deze schatkistrekening bedraagt deze rentevergoeding "0".

Hoewel de regio er naar streeft een liquiditeitsprognose op te stellen, is dat tot op heden niet gelukt. Enerzijds heeft de regio te maken met de grilligheid van de geldstromen/beschikkingen van subsidies, anderzijds is er geen vast patroon te ontdekken in de te betalen bedragen. Vanuit de IC 2015 en 2016 is geadviseerd het Treasurystatuut aan te passen en de liquiditeitsprognose te schrappen, ook gelet op het verplichte schatkistbankieren.

Administratieve organisatie liquiditeitsfunctie

De basis hiervoor is destijds gelegd in het Treasurystatuut. De regio streeft naar een minimale variant, zoals past bij het huidige kleine en flexibele regiobureau. Het proces betalen van een factuur is volledig beschreven.

Informatievoorziening

Vanwege de wijziging in de Uitvoeringsregeling financiering decentrale overheden (april 2009) kan de regio via de begroting en jaarrekening de provincie informeren over de stand van de kasgeldlimiet. Bij 3 kwartalen overschrijding van de limiet is het wel nodig dat de regio alsnog drie kwartaalrapportages toezendt aan de toezichthouder met daarbij een plan om weer te voldoen aan de kasgeldlimiet. Dit is voor de regio in 2016 niet van toepassing geweest.

3.3 Bedrijfsvoering

De bedrijfsvoering omvat de volgende onderdelen: personeel, informatisering, automatisering, communicatie, organisatie, financieel beheer en huisvesting.

Personeel en organisatie

Het bureau bestaat per 31/12/16 formeel uit 5,8 FTE. Sinds november 2014 is er geen sprake meer van medewerkers in actieve dienst van de regio. De huidige medewerkers zijn op basis van detachering en inhuur bij het bureau Stedendriehoek in dienst. Voor deze opzet is gekozen zodat de regio (en de regiogemeenten) in de toekomst niet langdurig de financiële lasten hoeft te dragen van personeel als gevolg van reorganisatie en ontslag. Vanwege de kleinschalige omvang van het bureau zijn alle medewerkers min of meer specialisten te noemen. Vervanging bij langdurige afwezigheid is dan ook niet altijd even makkelijk.

De senior beleidsmedewerker is in 2016 met vervroegd pensioen gegaan. Samen met de Strategische Board is een nieuwe manager bedrijfsvoering aangetrokken die 0,44 (o.b.v. 36 uren werkweek) voor de regio werkt en 0,44 voor de Board. Per 2017 wordt, in verband met de hoge werkdruk, de formatie voor het regiodeel uitgebreid naar 0,55. Ook heeft een student Internationale studies van de NHL Hogeschool uit Leeuwarden een stageplek gevonden bij de regio en board. Haar opdracht betrof onder andere het onderzoeken welke netwerken op Europese schaal interessant zijn voor de Cleantech Regio.

De regio is gehuisvest in het gemeentehuis in Twello.

Informatiebeleid en automatisering

Er wordt voornamelijk gebruik gemaakt van de reguliere kantoortoepassingen. Dit volstaat voor de meeste taken. Deze voorzieningen worden afgenomen van de gemeente Voorst.

De financiële administratie wordt verzorgd door gemeente Apeldoorn. Voor communicatie wordt steeds vaker de digitale variant gekozen in plaats van een boekje of andere vorm van drukwerk. De regio werkt grotendeels "papierloos" en heeft hiervoor een aantal iPads aangeschaft. Voor het digitale archief maakt de regio gebruik van programma Corsa, welke via gemeente Voorst wordt afgenomen. Daarbij zijn uiteraard de wettelijk geldende regels voor archivering gewaarborgd.

Risicomanagement

Van een alomvattend geheel van "risicomanagement" is geen sprake. De in voorgaande jaren vermelde zeer geringe mate van risico ten aanzien van het afval betreffende de afwikkeling van de renteloze lening is komen te vervallen. Het betrof hier een lening voor de investeringen in de afvalverwerkingscentrale in de jaren 90 van de vorige eeuw. De onderlinge verrekening is begin 2017 afgerond.

Ook het in voorgaande jaren vermelde financieel risico van ziekte is in alle detacheringsovereenkomsten aangepast naar het model van de VNG en ligt niet meer bij de regio.

3.4 Verbonden partijen

Het aangaan van banden met een verbonden derde partij gebeurt altijd vanuit het publieke belang. De definitie van verbonden partijen voor een regionaal samenwerkingsverband luidt: verbonden partijen zijn partijen waarmee het samenwerkingsverband een bestuurlijke relatie heeft en waarin zij een financieel belang heeft. Voor de regio Stedendriehoek is daar geen sprake meer van. De bestuurlijke deelname is inmiddels vervangen door een vaststellingsovereenkomst tussen meerdere partijen waarbij deelname in de NV (commanditair kapitaal) werd omgezet in een rechtstreekse aanspraak van elk der partijen jegens Essent. De regio neemt daarbij de honneurs waar voor een andere 'verbonden partij': Attero in Wilp. De bedragen zijn per 1 juli 2016 beschikbaar gekomen. Doordat een in het verleden uitbetaald voorschot niet juist was meegenomen in de verdeling van gelden is de afwikkeling begin 2017 gerealiseerd.

3.5 Rechtmatigheid

In het kader van rechtmatigheid dient elk jaar een geactualiseerd normenkader te worden vastgesteld: dit normenkader betreft alle regelgeving waarin de kaders voor het "reilen en zeilen" van de regio worden genoemd, zowel extern (wet- en regelgeving) als intern (zgn. eigen verordeningen en regelingen). Het totaaloverzicht (zoals voorgelegd aan het DB van 22 december 2016) is opgenomen in het bijlageboek.

In 2014 en 2015 is met een externe adviseur en juridische adviseurs van de regiogemeenten een screening uitgevoerd van alle regelingen en verordeningen en daar waar nodig geactualiseerd. De regeling is in 2016 voorgelegd aan de gemeenteraden van de aangesloten gemeenten.

Het concept is gedurende het proces ook voorgelegd aan onze bankrelatie, te weten de BNG. De BNG heeft gemeld dat de Gemeenschappelijke Regeling (GR) "Regeling regio Stedendriehoek" niet voldoet aan de voorwaarden die BNG stelt aan een GR. Aangegeven is dat in de regeling onvoldoende is gewaarborgd dat de GR haar financiële verplichtingen te allen tijde na kan komen. Voor een aanpassing heeft nader overleg plaatsgevonden met de juridische afdeling van de BNG. Dit heeft er toe geleid dat er een nieuw artikel, nummer 30, is toegevoegd aan hoofdstuk XI betreffende de Financiële bepalingen. Samen met een aanpassing in de toelichting op artikel 34, sub 3, van de vastgestelde regeling waar niet de juiste verhouding weergegeven is die in de regeling staat. De aangepaste regeling is aangeboden aan de diverse raden en de gemeenten zullen voor 1 maart 2017 ons berichten over hun instemming.

In de Regioraad van 22 december 2016 is de archiefverordening van de Regio Stedendriehoek vastgesteld, deze wordt begin 2017 gepubliceerd en treedt dan in werking. De overige diverse verordeningen zullen nog een laatste actualisatie krijgen en in april 2017 worden aangeboden aan het bestuur ter vaststelling.

In de financiële verordening is opgenomen dat het DB eenmaal per bestuursperiode zorg draagt voor interne toetsing op juistheid, volledigheid en tijdigheid van de bestuurlijke informatievoorziening, rechtmatigheid van de beheershandelingen en op misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen van de regio Stedendriehoek (artikel 6). Met ingang van 2007 is een begin gemaakt met het opstarten van een interne controle. Voor het jaar 2016 is dit gedaan door een collega van de gemeente Voorst. Verder is afgesproken dat gemeente Apeldoorn dit hierna voor de regio gaat uitvoeren.

Bevindingen IC

In 2016 is de IC uitgevoerd door een collega van de gemeente Voorst. Bij deze controle zijn de volgende onderdelen betrokken:

1. Normenkader
2. Administratieve organisatie
3. Balans
4. Exploitatie
5. Treasury
6. Aanbestedingen

De conclusie luidde dat er geen onrechtmatigheden van materieel belang zijn aangetroffen.

Naar aanleiding van de bevindingen worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- geadviseerd wordt de afhandeling van facturen d.m.v. parafering strikter toe te passen zodat voldaan wordt aan het "vier ogen principe" en een eindcontrole toe te passen voordat de facturen doorgaan naar de gemeente Apeldoorn voor betaling;
- actueel houden van het procuratie- en autorisatieoverzicht van de BNG in relatie tot de parafenlijst.

Aandachtspunten:

- verdergaande digitalisering van de administratie. Facturen en documenten zijn hierdoor makkelijker te ontsluiten en te raadplegen;
- doe onderzoek naar gebruik financieel systeem: de medewerkers van de regio hebben op dit moment geen real-time inzicht in de administratie en de stand van de diverse begrotings- en projectbudgetten.

Het bureau heeft inmiddels de aanbevelingen overgenomen en doorgevoerd. Voor de aandachtspunten was al een overleg gestart met de financiële afdeling van de gemeente Apeldoorn om dit op korte termijn te gaan realiseren.

Gedurende het afgelopen jaar is het bestuur per 31 maart en per 15 september 2016 achteraf geïnformeerd via 2 rapportages over de stand van de budgetten en het te verwachten eindsaldo. De portefeuillehouder is geïnformeerd over het voorlopige saldo 2016, onder voorbehoud van wijzigingen die kunnen voortvloeien uit de accountantscontrole.

In 2016 is één begrotingswijziging geweest, namelijk het budgettair neutraal ramen van de subsidie Beter Benutten Vervolg € 2 miljoen. Deze wijziging had geen budgettair effect ten aanzien van de gemeentelijke bijdragen: de uitgaven worden gedekt door subsidies en cofinanciering.

3.6 Onderhoud kapitaalgoederen

3.7 Grondbeleid

3.8 Lokale heffingen

Deze paragrafen worden hier verder niet toegelicht; deze zijn voor de regio/bureau Stedendriehoek niet van toepassing.

JAARREKENING

4. Grondslagen waardering en resultaatbepaling

Algemeen

De jaarrekening is opgemaakt met inachtneming van de voorschriften die het Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten daarvoor geeft.

Algemene grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

De waardering van de activa en passiva en de bepaling van het resultaat vindt plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarden.

De baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Baten en winsten worden slechts genomen voor zover zij op balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het begrotingsjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Personeelslasten worden in principe toegerekend aan het boekjaar waarop ze betrekking hebben. Als gevolg van het formele verbod op het opnemen van voorzieningen c.q. schulden uit hoofde van jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume worden sommige personele lasten echter toegerekend aan de periode waarin uitbetaling plaatsvindt; daarbij moet worden gedacht aan componenten zoals overlopende vakantiegeld- en verlofaanspraken en dergelijke.

Voor arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van een jaarlijks vergelijkbaar volume wordt geen voorziening getroffen of op andere wijze een verplichting opgenomen. De referentieperiode is dezelfde als die van de meerjarenraming te weten vier jaar. Indien er sprake is van (eenmalige) schokeffecten (reorganisaties) dient wel een verplichting gevormd te worden.

BALANS

Vaste activa

De regio Stedendriehoek beschikt niet over vaste activa.

Vlottende activa

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid kan een voorziening in mindering worden gebracht.

Liquide middelen en overlopende posten.

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Vaste passiva

Vaste schulden

Vaste schulden worden gewaardeerd tegen de nominale waarde verminderd met gedane aflossingen. De vaste schulden hebben een rente typische looptijd van één jaar of langer. De lening van de regio is per 6 februari 2015 afgelost.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Borg- en Garantstellingen

Er zijn geen leningen door ons gewaarborgd.

5. Balans per 31 december 2016 (voor resultaatbestemming)

BALANS PER 31 DECEMBER 2016		bedragen * € 1.000,-	
	Ultimo 2016	Ultimo 2015	
ACTIVA			
Immateriële vaste activa	0	0	0
Materiële vaste activa	0	0	0
Financiële vaste activa	0	0	0
Totaal vaste activa	0	0	0
Vorraden	0	0	
Uitzettingen met een looptijd < 1 jaar	0	0	
Vorderingen op openbare lichamen	293	113	
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met rentetypische looptijd korter dan één jaar	4.596	1.410	
	4.889		1.523
Liquide middelen			
Banksaldi	250	171	
	250		171
Overlopende activa			
Overige nog te ontvangen en vooruitbetaalde bedragen	6	50	
	6		50
Totaal vlottende activa	5.144	1.744	
TOTAAL GENERAAL	5.144	1.744	

BALANS PER 31 DECEMBER 2016		bedragen * € 1.000,-	
	Ultimo 2016	Ultimo 2015	
PASSIVA			
Eigen vermogen			
Algemene reserve	0	0	
Bestemmingsreserve	239	213	
Gerealiseerde resultaat	6	17	
	245		230
Voorzieningen	0	0	0
Vaste schulden looptijd > 1 jaar			
Onderhandse leningen van:			
binnenlandse banken en financiële instellingen	0	-	
	0		0
Totaal vaste passiva	245	230	
Netto vlottende schulden looptijd < 1 jaar	0	0	0
Overlopende passiva			
Nog te betalen bedragen	1.869	454	
Van Europese of Nederlandse overheden ontvangen, nog te besteden specifieke uitkeringen	3.031	1.060	
	4.900		1.514
Totaal vlottende passiva	4.900	1.514	
TOTAAL GENERAAL	5.144	1.744	

VLOTTENDE ACTIVA

Uitzettingen met een looptijd < 1 jaar

Vorderingen op openbare lichamen

Vorderingen openbare lichamen	31-12-2016	31-12-2015
Vorderingen openbare lichamen	293.033	113.212
Totaal	293.033	113.212

Het betreft hier de openstaande posten bij gemeenten en andere overheden op balansdatum. Zie ook bijlage 3 van het bijlageboek voor een specificatie.

Uitzettingen in 's Rijks schatkist met rente typische looptijd korter dan één jaar

Schatkistrekening looptijd < 1jaar	31-12-2016	31-12-2015
BNG - schatkistrekening Rijk	4.595.764	1.409.543
Totaal	4.595.764	1.409.543

Het bedrag in de schatkist is in 2016 fors hoger dan in 2015. De afrekening van het regiocontract is ontvangen, de feitelijke afrekening met gemeenten vond plaats vlak na balansdatum ter grootte van een kleine € 1,2 miljoen. Ten aanzien van Beter Benutten Vervolg is in totaal ruim € 3,3 miljoen aan subsidie ontvangen, terwijl de uitgaven in 2016 ruim € 1,3 miljoen bedroegen. De regio houdt geen andere gelden aan buiten 's Rijks-schatkist.

Liquide middelen

Banksaldi

Banksaldi	31-12-2016	31-12-2015
BNG - regio algemeen	249.992	170.998
Totaal	249.992	170.998

De kredietlimiet op de rekening courant bedraagt in 2016 € 300.000, cf. het wettelijke minimum. Het saldo op de lopende rekening vanwege schatkistbankieren bedraagt 0,75% van het begrotingstotaal, met een minimum van € 250.000. Indien van toepassing wordt het meerdere boven € 250.000 automatisch afgeroomd ten gunste van de Schatkistrekening. De regio bankiert alleen bij de BNG.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet geeft aan het bedrag dat maximaal met korte externe middelen mag worden gefinancierd. Indien de regio boven deze limiet uit komt, moet overgegaan worden op een vaste geldlening. De kasgeldlimiet was voor het jaar 2016 bepaald op 8,2%.

Het saldo op de lopende rekening vanwege schatkistbankieren bedraagt 0,75% van het begrotingstotaal, met een minimum van € 250.000. Voor de regio geldt dit minimale bedrag. Zie ook hieronder.

kasgeldlimiet 2016		
begroting 2016 primair		1.083.972
begroting 2016 na wijziging		3.083.972
rekening 2016		3.874.087
percentage		8,2%
primaire begr	kasgeldlimiet	88.886
begr na BW	kasgeldlimiet	252.886
wettelijke ondergrens (wet FiDo)		300.000
Maximaal saldo rek cf. schatkistbakieren		250.000
rekening 2016	kasgeldlimiet	317.675

Ruimte onder de kasgeldlimiet per :	
eerste kwartaal 2016	2.243.583
tweede kwartaal 2016	3.210.096
derde kwartaal 2016	2.914.275
vierde kwartaal 2016	3.079.854

Overlopende activa

Overige nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen

Nog te ontvangen 2016	stand per 31-12-2016	stand 31-12-2015
Afrekening 2014 GUEV van gemeente Apeldoorn		35.755
Bijdragen partijen inzake Open Days 2016/2015		13.626
Diverse te ontvangen		62
Bijdrage Strategische Board inzet GG	3.401	
Vooruitbetaalde bedragen*	413	402
Bijdrage premiekorting HB	1.775	
Totaal nog te ontvangen in 2016	5.588	49.845
Openstaande debiteuren en vorderingen openbare lichamen	293.033	113.212
Totaal NTO en vord openb lichamen	298.621	163.057

In het bijlageboek is een gedetailleerde specificatie opgenomen van bovenstaande bedragen, m.u.v. hetgeen vermeld bij *. Daar gaat het om de vooruitbetaalde bedragen (€ 413): het betreft de kosten voor twee abonnementen 2017 (vakblad Driestedenbusiness en de Stentor).

VASTE PASSIVA

Eigen vermogen

Bestemmingsreserves

	Boekwaarde 31-12-2015	Toevoeging	Onttrekking	Bestemming resultaat vorig boekjaar	vermindering afrekening exploitatie	boekwaarde 31-12-2016
Rente-egaliseringsfonds	85.510		20.000			65.510
Eenmalige bestedingen	21.478					21.478
Overlopend projectbudget	105.864	152.000	100.259		5.605	152.000
Totaal bestemmingsreserves	212.851	152.000	120.259	0	5.605	238.987

Rente-egaliseringsreserve

De rente-egaliseringsreserve is in 2002 gevormd tot een bedrag van € 230.000 bij bestemming van het voordelige saldo van jaar 2000. Het doel van de reserve was om rentenadelen van de reeds afgeloste lening af te dekken. Deze lening is in 2015 geheel afgelost. Bij de begroting 2016 is besloten € 20.000 bij te dragen aan de exploitatie vanwege de eenmalige correctie inzake salarisbudgetten, zodat de correctie (verhoogde bijdrage) niet geheel afgewenteld wordt op de regiogemeenten.

Eenmalige bestedingen

De reserve Eenmalige Bestedingen is gevormd bij DB-besluit 05-06-02 uit de overwaarde van de verkoop van het pand van de GGD in Apeldoorn aan de gemeente en door de overboeking van de Reserve Werkbudget Economisch Platform. Deze reserve heeft geen specifiek doel.

Overlopend projectbudget

De reserve Overlopend Projectbudget (OP) is ingesteld bij de jaarrekening 2010 ten behoeve van overlopend projectgeld. In het Financieel Kader is vastgelegd dat de regio budgetten gebonden aan een bepaald project via de balans voor het volgende jaar kan reserveren. Het gaat dan om eenmalige budgetten waarvan het project doorloopt in het jaar volgend op die van de jaarrekening en verder en waar kosten aan zijn verbonden.

In 2016 zijn de gereserveerde projectbudgetten van 2015 nagenoeg uitgegeven. De vrijval van hoofdzakelijk A1 valt vrij ten gunste van de exploitatie. Zie hieronder het verloop van de reserve OP ten aanzien van de reserveringen 2015, uitgegeven in 2016.

Endstand rekening 2016 gereserveerd in 2015:	uitgaven	vrijval
Omgevingsagenda	50.000	0
Expertise A1 problematiek	45.000	5.602
Afronden Midterm review	10.864	3
	105.864	5.605

In rapportage van half september 2016 heeft de regio aangegeven dat voor A1 in 2017 geld beschikbaar nodig blijkt om de werkzaamheden te continueren. Er is voorgesteld om € 45.000 te reserveren. In de jaarstukken 2015 is reeds toegelicht waarom de regio voor de inhuur van regionale expertise kiest (enerzijds kostenooptpunt en anderzijds regionaal goed geïnformeerd). In het DB van 30 november 2016 is besloten om de budgetten van Bereikbaarheid en Leefomgeving te bestemmen voor de volgende onderwerpen: Laadinfrastructuur, aanvulling Fietsruggengraat, inzet junior projectleider en Slimme en schone Mobiliteit. Daarmee wordt gehoor gegeven aan de behoefte van aanvullende budgetten voor reeds bestaande activiteiten in het kader van Mobiliteit. In onderstaand overzicht staan de voorgestelde bedragen per onderdeel vermeld. Voor nadere toelichting wordt verwezen naar het DB-voorstel van 30 november 2016. De Regionale Programmering Bedrijventerreinen (RPB) wordt begin 2017 afgerond, daarvoor is nog een budget nodig van € 12.000.

Eindstand rekening 2016: storting reserve OP	toevoeging
Expertise A1 problematiek	45.000
Laadinfrastructuur	20.000
aanv FRG	30.000
inzet jr projectleider	25.000
Slimme/schone MOB	20.000
Aanvull RPB/STEC	12.000
	152.000

Gerealiseerd resultaat dienstjaar 2016

Resultaat	2016	2015
Bestemming:		
<i>Gerealiseerd resultaat</i>	5.581	17.094
Resultaat dienstjaar op balans	5.581	17.094

De jaarrekening 2016 sluit met een voordeel van € 5.581 (na mutatie reserve).

Bestemming resultaat dienstjaar 2015

Het gerealiseerde resultaat over 2015 ad € 17.094 is inmiddels uitgekeerd aan de deelnemende gemeenten. De subsidiebeschikkingen van Beter Benutten zijn eind 2016 ontvangen. Het eventuele risico waar we rekening mee hadden gehouden, viel positief voor de regio uit. De feitelijke uitbetaling van het exploitatievoordeel is verrekend met de nog te ontvangen bijdrage BTW juli-nov 2016 inzake project BBV.

Vaste schulden looptijd > 1 jaar

De lening is op 6 februari 2015 volledig afgelost.

VLOTTENDE PASSIVA

Overlopende passiva

Nog te betalen bedragen

Nog te betalen 2016	stand per 31-12-2016	stand 31-12-2015
Diverse loonkosten (inhuur en detachering)	161.217	134.861
Exploitatielasten bureau	19.443	27.666
Beter Benutten	97.535	143.125
Diverse kosten (specificatie bijlageboek)		1.272
Communicatie	17.344	3.446
Agenda budgetten	73.709	29.985
GUEV afrekening 2014 , verwerkt in 2015		35.755
BBV	316.279	25.984
RSP 2012-2015 eindafrekening subsidie	1.183.000	51.850
Totaal ten laste gebracht in 2016	1.868.526	453.945

In het bijlageboek is een gedetailleerde specificatie opgenomen van de overlopende passiva.

Van Europese of Nederlandse overheidslichamen ontvangen, nog te besteden specifieke uitkeringen

R 2016	stand 31-12-2015	toevoeging	vrijval	aanwending	vrijval tbv BBV*	stand 31-12-2016
Beter Benutten Vervolg	150.915	4.233.661		1.362.913		3.021.663
Beter Benutten	409.330	203.180	7.612	49.403	555.495	0
Regiocontract 2012-2015	499.462	683.438		1.182.900		0
Fietsruggengraat (niet BBV)	0	9.620				9.620
Vliegwielen Binnensteden	0	0				0
Totaal	1.059.708	5.129.899	7.612	2.595.216	555.495	3.031.283

Beter Benutten Vervolg

Als opvolger van het project Mobiliteit is ingezet op het Beter Benutten van vervoersmogelijkheden binnen de regio. Het project Beter Benutten (BB) wordt opgevolgd door Beter Benutten Vervolg (BBV). Hieronder staat een samenvatting van de ontvangsten en uitgaven van dit project voor 2016, alle bedragen zijn exclusief BTW. Van de provincie Overijssel ontving de regio bericht dat in plaats van terugbetalen van het restant subsidie van BB 1 ter grootte € 555.495, dit kan worden toegevoegd aan project BBV.

Balanspost 31/12/2015 = Beginbalans 01/01/2016			uitgaven	ontvangsten	150.915
Voorschot	I&M via prv Overijssel	I&M		900.000	
Voorschot	Ketenmobiliteit / provincie Overijssel	Overijssel		165.833	
Voorschot	Provincie Gelderland cf. beschikking	Gld		235.333	
Voorschot	Voorschot nav voortgangsrapportage I&M	I&M		1.900.000	
Voorschot	Voorschot nav voortgangsrapportage prv Overijssel	Overijssel		149.500	
Voorschot	Apeldoorn aandeel ITS	Apd		37.500	
Voorschot	Deventer ITS	Dev		100.000	
Voorschot	Deventer	Dev		190.000	
Uitgaven	Slim reizen vervolg	regio	494.294		
Uitgaven	Fietsruggengraat	regio	306.063		
Uitgaven	Apeldoorn/Fietscorridor	Apd	234.564		
Uitgaven	Deventer/Wilhelminabrug	Dev			
Uitgaven	Slim vervoeren	regio	51.846		
Uitgaven	ITS	regio	216.063		
Uitgaven	Projectbureau	regio	60.082		
Voorschot	Toevoegen restantsubsidie BB 1	regio		555.495	
			1.362.913	4.233.661	
Balanspost 31/12/2016 = Beginbalans 01/01/2017					3.021.663

Beter Benutten

Eind 2016 heeft de regio de subsidievaststellingen van Beter Benutten ontvangen. Met enkele subsidiegevers is afgesproken dat het restantsubsidie kan worden doorgeschoven naar project BBV. Er geldt één uitzondering: de restantsubsidie Robuuste Investeringsimpuls van provincie Gelderland kan niet worden doorgeschoven naar BBV, de restantsubsidie is terugbetaald. De afrekeningen met de gemeenten zijn in januari 2017 afgewikkeld. Het restantbedrag ad € 555.495

wordt toegevoegd aan het project Beter Benutten Vervolg cf. beschikking van het rijksdeel, zie het * vrijval t.b.v. BBV bij het verloopoverzicht.

Er resteert € 7.612 als vrijval voor de exploitatie. Dat vloeit voort uit het feit dat de regio wel melding heeft gemaakt van deelproject Businessline op de subsidieverantwoordingen, maar waarvan de accountant heeft aangegeven dat zij niet alle kosten hebben kunnen controleren, aangezien deze zich niet in de administratie van de regio bevonden. Dat is bij de vorige jaarstukken als risico benoemd, echter bij de vaststelling van de subsidies heeft dit positief voor de regio uitgedaakt en bleek er geen risico.

Beginbalans Beter benutten 1 januari 2016					409.330
Afrekening 2016	Definitieve afrekening BB/Robusste Invest.impuls prv Gelderland	Gelderland	49.403		
Afrekening 2016	Definitieve afrekening BB prv Overijssel Ketenmobiliteit	Overijssel		203.180	
Afrekening 2016	Definitieve afrekening BB min I&M via prv Overijssel waarin staat dat budget is gereserveerd tbv BBV (projectopvolger)				
Beschikbaar voor vervolgproject Beter Benutten Vervolg en overgeboekt naar balanspost 2032 BBV			555.495		
VRIJVAL ten gunste van exploitatie			7.612		
Totaal betaald BB per 31 december 2016 na afrekening subsidies			612.510	203.180	0

Regiocontract

In 2016 kon nog eenmalig een beroep worden gedaan op een budget van € 25.000 om tegemoet te komen in de kosten voor BBA (Betaal- en beheerautoriteit) inzake het regiocontract. De meerkosten heeft de regio verantwoord op het Algemene budget van de Agenda (zie pagina 34). Begin december 2016 is de subsidievaststelling en afrekening van het regiocontract 2012-2015 ontvangen. Het resterende bedrag is cf. de ingediende verantwoording uitgekeerd aan de regio. De regio heeft op 30 december 2016 de gemeentelijke projectleiders via brief op de hoogte gesteld van de uitkomst en vervolgens de finale verrekening met de gemeenten in orde gemaakt. Op 12 januari 2017 zijn alle restantbedragen uitgekeerd. De afrekening staat hieronder vermeld, het complete overzicht van het regiocontract staat in het bijlageboek.

Totaal beschikbaar na dotaties op 31-12-2015					499.462
Afrekening in boekjaar 2016		Uitvoerder	bedrag betaald	ontvangen	
Afrekening 2016	Definitieve afrekening regiocontract cf beschikking dd 5 december 2016	Gelderland		683.438	
Afrekening 2016	Aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt	Apeldoorn	25.000		
Afrekening 2016	Energie neutrale dorpen en kernen	Apeldoorn	278.000		
Afrekening 2016	Maximale benutting arbeidspotentieel	Apeldoorn	10.000		
Afrekening 2016	Verstreking onderkant arbeidsmarkt	Apeldoorn	12.500		
Afrekening 2016	Weteringse Broek	Apeldoorn	250.000		
Afrekening 2016	Actief Burgerschap	Brummen	37.000		
Afrekening 2016	Kwaliteitsimpuls Brummen - Bronckhorst	Brummen	12.000		
Afrekening 2016	Participatie kwetsbare groepen	Brummen	53.500		
Afrekening 2016	Centre of Excellence	Deventer	75.000		
Afrekening 2016	Herstructurering Vaassen - Epe	Epe	50.000		
Afrekening 2016	Beleef de Berkel	Lochem	100.000		
Afrekening 2016	Biobased Industry	Lochem	10.000		
Afrekening 2016	Traverse Eefde	Lochem	25.000		
Afrekening 2016	Stedendriehoek innoveert	Voorst	22.500		
Afrekening 2016	Sociale Kracht	Zutphen	15.000		
Afrekening 2016	Noorderhaven	Zutphen	150.000		
Afrekening 2016	Energiebesparing bestaande bouw	Zutphen	17.500		
Afrekening 2016	Inrichting Berkelpark	Zutphen	40.000		
Afrekening 2016	afrondingsverschil ten laste agendabudget Algemeen regio	regio	-100		
Totaal			1.182.900	683.438	0

Fietsruggengraat (niet BBV)

Er wordt gewerkt aan verbetering van fietsroutes. Met de provincie en gemeenten wordt de financiering verzorgd. Opgenomen is een deel van het te ontvangen bedrag van de provincie (het meerdere boven de uitgaven), de gemeenten zullen eendaags een verzoek om bijdrage van de regio ontvangen.

Vliegwiel Binnensteden

Vooruitlopend op een overkoepelende samenwerkingsovereenkomst tussen de provincie Gelderland, de Strategische Board en de regio Stedendriehoek, is voor het vliegwiel Binnensteden een uitvoeringsovereenkomst afgesloten tussen de provincie Gelderland en de regio Stedendriehoek. Hierin is vastgelegd op welke manier de provincie en de regio in partnerschap willen samenwerken. De regio en provincie hebben beide € 140.000 gereserveerd (€ 20.000 per gemeente) voor het uitvoeren van opdrachten. De bedragen zijn in 2017 ontvangen en zullen in de jaarstukken 2017 worden toegelicht.

NIET UIT DE BALANS BLIJKENDE RECHTEN EN VERPLICHTINGEN

In het kader van Beter Benutten Vervolg gaat de regio ook in 2017 subsidie ontvangen. Het voorschot voor 2017 is aangevraagd.

Zie ook pagina 10 en verder en pagina 25 van dit boekwerk voor respectievelijke de beleidsmatige toelichting op het project en de toelichting op de balans inzake subsidie BBV.

6. Overzicht van baten en lasten in de jaarrekening 2016 (bedragen x € 1)

omschrijving	begroting 2016			begroting 2016			rekening 2016			verschillen		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
Public relations **	74.349	74.349	0	74.349	74.349	0	53.713	74.349	20.636	-20.636	0	20.636
Bureau Stedendriehoek **	760.814	740.814	-20.000	760.814	740.814	-20.000	713.711	740.814	27.103	-47.103	0	47.103
Rente en Financiering	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Financiering en Resultaat	0	0	0	0	0	0	0	8.405	8.405	0	8.405	8.405
Totaal Bestuur en Bureau	835.162	815.163	-20.000	835.162	815.163	-20.000	767.423	823.567	56.144	-67.739	8.405	76.144
Agenda Stedendriehoek **	248.810	248.810	0	248.810	248.810	0	353.867	329.440	-24.427	105.057	80.630	-24.427
Totaal Agenda Stedendriehoek	248.810	248.810	0	248.810	248.810	0	353.867	329.440	-24.427	105.057	80.630	-24.427
Regiocontract	0	0	0	0	0	0	1.182.900	1.182.900	0	1.182.900	1.182.900	0
Beter Benutten	0	0	0	0	0	0	49.403	49.403	0	49.403	49.403	0
Totaal subsidiestromen	0	0	0	0	0	0	1.232.303	1.232.303	0	1.232.303	1.232.303	0
Slim Reizen Vervolg	0	0	0	0	0	0	494.294	0	-494.294	494.294	0	-494.294
Fietsruggengraat	0	0	0	0	0	0	306.063	0	-306.063	306.063	0	-306.063
Apeldoorn	0	0	0	0	0	0	234.564	0	-234.564	234.564	0	-234.564
Deventer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Slim Vervoeren	0	0	0	0	0	0	51.846	0	-51.846	51.846	0	-51.846
ITS	0	0	0	0	0	0	216.063	0	-216.063	216.063	0	-216.063
Projectbureau	0	0	0	0	0	0	60.082	0	-60.082	60.082	0	-60.082
BBV subsidie	0	0	0	2.000.000	2.000.000	0	0	1.362.913	1.362.913	-2.000.000	-637.087	1.362.913
Beter Benutten Vervolg	0	0	0	2.000.000	2.000.000	0	1.362.913	1.362.913	0	-637.087	-637.087	0
Totaal	1.083.972	1.063.972	-20.000	3.083.972	3.063.972	-20.000	3.716.506	3.748.223	31.717	1.269.621	1.321.338	51.717
Geraamd/gerealiseerd totaal saldo baten en lasten		-20.000	nadeel		-20.000	nadeel		31.717	voordeel		51.717	voordeel
- storting Overlopend projectbudget (OP)							152.000		-152.000	152.000	0	-152.000
- onttrekking Overlopend projectbudget								100.259	100.259	0	100.259	100.259
- storting tbv rente (product 109)							0	0	0	0	0	0
- onttrekking tbv rente (product 109)		20.000	20.000		20.000	20.000		20.000	20.000	0	0	0
- vrijval reserve OP								5.605	5.605	0	5.605	5.605
Totaal mutaties reserves	0	20.000	20.000	0	20.000	20.000	152.000	125.864	-26.136	152.000	105.864	-46.136
Geraamd en gerealiseerd resultaat	1.083.972	1.083.972	0	3.083.972	3.083.972	0	3.868.506	3.874.087	5.581	1.421.621	1.427.202	5.581

De rekening sluit met een voordeel van € 31.717 voor mutatie van de reserves.

In het Financieel Kader is vastgelegd dat van de projectbudgetten die gebonden zijn aan een bepaald project eventuele restanten gereserveerd kunnen worden via de balans voor een volgend jaar. Het gaat dan om projecten die in 2016 (of eerder) gestart zijn, doorlopen in 2017 en waarvan de verwachting is dat het reguliere projectbudget onvoldoende is om de kosten te dekken. Voor zes projecten wordt voorgesteld via de jaarrekening 2016 in de reserve Overlopend projectbudget een bedrag te reserveren (zie voor onderbouwing toelichting bij de balans op pagina 24):

1. Inhuur expertise A1	€ 45.000
2. Laadinfrastructuur	€ 20.000
3. Aanvullend budget FRG	€ 30.000
4. Inzet junior projectleider	€ 25.000
5. Schone en slimme energie	€ 20.000
6. Regionale Programmering Bedrijventerreinen	€ 12.000 +

Totaal voorstel reservering € 152.000

Resumé saldi rekeningkolom (behoudens afrondingen):

Programma 001 Bestuur en Bureau	€ 56.144 V
Programma 002 Agenda Stedendriehoek	€ 24.427 N
Programma 003 Subsidies	€ nvt
Programma 004 Beter Benutten Vervolg	€ nvt +
Gerealiseerd totaal saldo lasten en baten	€ 31.717 V
Onttrekking reserve rente	€ 20.000 +
Onttrekking reserve overlopend projectbudget	€ 100.259 +
Storting reserve overlopend projectbudget	€ 152.000 -
Vrijval restant reserve overlopend projectbudget OP	€ 5.605 +
Gerealiseerd resultaat 2016	€ 5.581 V

Algemene dekkingsmiddelen en onvoorzien

De regio kent geen algemene dekkingsmiddelen in vergelijking tot een gemeente zoals Algemene Uitkering, dividend en belastingopbrengsten. De begrote uitgaven worden gedekt door bijdragen van gemeenten, welke zijn gebaseerd op inwoneraantal. Ook kent de regio geen post onvoorzien. Om te komen tot een saldo, wordt bij de jaarrekening het resultaat per programma in beeld

gebracht (programma's waaraan een gemeentelijke bijdrage is gekoppeld), een saldo berekend en resultaat bepaald waarbij de mutaties reserve ook in beeld komen. Bij een nadeel krijgen de gemeenten een afrekening en verzoek tot bijbetaling, bij een (substantieel) voordeel kan een voorstel worden gedaan tot uitbetaling.

Structurele toevoegingen en onttrekkingen reserves

De regio kent geen structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves. Er is geen algemene reserve, er zijn alleen bestemmingsreserves. Er vindt wel jaarlijks onttrekking en storting plaats in de reserve Overlopend Projectbudget, echter het gaat hier om incidentele mutaties. Dit wordt per jaar bekeken en besloten.

Verschillen en begrotingsrechtmatigheid exploitatie 2016

In het kader van begrotingsrechtmatigheid tracht de regio via kwartaalrapportages het bestuur zo vroeg mogelijk te informeren over mogelijke overschrijdingen en onderschrijdingen. De kosten van de producten van de regio worden immers gedekt door gemeentelijke bijdragen. In dat kader is het van belang om in deze rapportages het te verwachten saldo van het boekjaar onderbouwd bij benadering af te geven. De regio tracht zo veel mogelijk binnen het budget te blijven, dat is het beleid van de regio.

In de tweede rapportage (na de zomer 2016) hebben we een voorlopige prognose afgegeven van een voordelig resultaat ad € 15.300 inclusief beoogde reserveringen (zie daarvoor het DB-voorstel dd 10 oktober 2016). Het voordeel op de exploitatie blijkt bij deze jaarstukken uiteindelijk hoger. We schatten het destijds in op € 60.000 voordeel, het blijkt € 80.100 te zijn. Bij de agendabudgetten is het andersom, daar schatten we destijds het voordeel op € 105.000 (afgerond en inclusief bijdrage reserve OP). Het voordeel blijkt bij deze jaarrekening lager; inclusief bijdrage van de reserve OP komt dit uit op € 75.800. Per saldo komen we daardoor € 5.700 lager uit dan verwacht, het positief resultaat bedraagt afgerond € 9.600.

In de tweede rapportage (na de zomer 2016) was alleen rekening gehouden met een eenmalig salarisvoordeel vanwege personeelwisseling ter grootte van € 60.000. In deze jaarstukken zijn een aantal eenmalige baten opgenomen, die destijds nog niet bekend waren.

Deze eenmalige baten bestaan uit:

1. Bijdrage provincie Gelderland voor RPB ter grootte van € 30.250;
2. Bijdrage van de provincie Overijssel voor RPB ter grootte van € 10.000;
3. Vrijval reserve overlopend projectbudget ter grootte van € 5.605;
4. Bijdrage van provincie Gelderland voor de Fietsruggengraat (FRG, niet BBV) ter grootte van € 50.000;
5. STIVAM, verevening eigen vermogen na opheffing van de STIVAM per 11 oktober 2016 ter grootte van € 788;
6. Premiekorting ter grootte van € 1.775;
7. Vrijval restantsubsidie BB ter grootte van € 7.612

Totaal bedragen deze baten samen € 106.031, tezamen met eerder genoemde personeelsvoordeel bedragen deze baten € 166.031.

Programma Bestuur en bureau:

Per saldo zijn de lasten € 67.739 voordeliger uitgevallen dan geraamd. Dit wordt veroorzaakt door een voordeel op product PR (zie ook pagina 32, Programma 001) wegens € 20.636 niet uitgegeven budget. De kosten voor het bureau zijn € 47.103 voordeliger dan begroot. Dit wordt vooral veroorzaakt door het eenmalige voordeel op de personeelsasten inclusief de premiekorting. Daarnaast is bij diversen voordeel van € 8.405 opgenomen; dit bestaat vooral uit het vrijvallen van een restsubsidie van Beter Benutten ter grootte van € 7.612. Het herbeschikte bedrag van Ketenmobiliteit voor BBV bleek lager dan het restbedrag BB, het meerdere valt vrij ten gunste van de exploitatie. Daarnaast kreeg de regio eind van het jaar bericht over het vrijvallen van het eigen vermogen van STIVAM wegens opheffen ter grootte van € 788.

Conclusie: deze verschillen passen allemaal binnen het beleid van de regio, het voordeel bij PR was in de rapportage al gesignaleerd, evenals het voordeel op de salarislasten.

Programma Agenda Stedendriehoek:

Het nadeel aan de lastenkant bedraagt € 105.057. Dat wordt enerzijds veroorzaakt doordat een deel van de uitgaven gedekt worden door de reserve OP en de begrotings- en verantwoordingsregels voorschrijven dat de bijdrage van de reserves ergens anders worden weergegeven. In totaal bedragen deze uitgaven € 100.259 (A1-problematiek, Omgevingsagenda en Midterm review). Deze lasten worden alle gedekt uit de reserve OP cf. besluit jaarstukken 2015 dd. 29 juni 2016.

De baten zijn € 80.630 hoger dan geraamd. Dit bedrag bestaat uit de volgende 3 niet-geraamde bijdragen van beide provincies, te weten:

- € 30.250 bijdrage provincie Gelderland inzake de regionale programmering bedrijventerreinen
- € 10.000 bijdrage provincie Overijssel inzake de regionale programmering bedrijventerreinen en
- € 40.380 bijdrage provincie Gelderland inzake Fietsruggengraat (niet project BBV), de totale bijdrage bedraagt € 50.000, de rest van deze bijdrage wordt op de balans opgenomen, omdat het project doorloopt in 2017 (zie balans pagina 25).

Conclusie: deze verschillen passen allemaal binnen het beleid van de regio. Vanwege de voorgeschreven regels over opnemen van de uitgaven die door een reserve worden gedekt, lijkt er een forse overschrijding van de uitgaven. Als deze achterwege worden gelaten is de overschrijding slechts € 5.057, terwijl de baten zoals hierboven beschreven maken dat er per saldo een voordeel ontstaat van afgerond € 75.000.

Programma subsidies:

Zowel de lasten- als batenkant is € 1.232.303 hoger dan geraamd. Voor het regiocontract is de afrekening met de gemeenten opgenomen, deze bedraagt in totaal € 1.182.900. Eind september heeft de regio de subsidieverantwoording aangeleverd, op 5 december 2016 ontving de regio de subsidievaststelling: deze was conform het ingediende voorstel. Voor de projecten hebben we al de subsidie benut, het budget voor Betaal- en beheerautoriteit (BBA) was iets onderschreden. De kosten 2016 voor BBA waren echter hoger dan de eenmalige vergoeding, deze meerkosten heeft de regio binnen haar eigen budget opgevangen. Het totale overzicht staat toegelicht bij de balans op pagina 26.

Er is in 2016 geen bedrag geraamd voor BB. De subsidieverantwoordingen zijn ingediend bij de subsidieverstrekkers. Aan het eind van het jaar hebben we de subsidievaststellingen ontvangen. De feitelijke afrekeningen met de provincies hebben in 2016 plaatsgevonden. Het risico waar de regio in de jaarstukken 2015 nog melding van maakte ten aanzien van de subsidieverantwoording BB heeft zich niet voorgedaan. Aan provincie Gelderland diende de regio iets terug te betalen (€ 49.403), van Overijssel ontvingen we nog een nabetaaling (€ 203.180). Het restant van het ministerie van I&M, die via Overijssel is beschikt, hoeft voorlopig niet terugbetaald te worden, maar kan de regio toevoegen aan het project Beter Benutten Vervolg ter grootte van € 555.495. *Conclusie:* deze verschillen passen binnen het beleid van de regio, betreffen zowel uitgaven als inkomsten.

Programma Beter Benutten Vervolg

Zowel de lasten-als batenkant is € 637.087 lager dan geraamd bij de eerste begrotingswijziging in 2016 (de begrotingswijziging bedroeg € 2 miljoen, naar aanleiding van de eerste rapportage 2016). De feitelijke ontvangsten waren fors hoger dan begroot. Er was geen rekening gehouden met de ontvangsten voortkomend uit de ingediende voortgangsrapportages. Voor nadere informatie wordt verwezen naar de toelichting op de balans pagina 25 en naar programma 004 BBV op pagina 38.

Conclusie: deze verschillen passen binnen het beleid van de regio en betreffen zowel uitgaven als inkomsten in het kader van subsidie BBV.

Mutaties reserve

De lasten in 2016 worden met € 152.000 overschreden; het is het totale bedrag wat als voorstel bij deze jaarrekening in de reserve OP wordt gestort voor het continueren van de inzet voor de A1-problematiek, diverse aanvullende activiteiten voor Bereikbaarheid en Leefomgeving en inzet voor de afronding van de regionale programmering bedrijventerreinen (RPB). De reservering voor de A1-problematiek was bij de rapportage over de eerste 8 maanden al kenbaar gemaakt. De reservering voor Bereikbaarheid en Leefomgeving is in het DB van 30 november 2016 aan de orde geweest. Het betreffen budgetten die dienen als aanvulling op reeds in gang gezette activiteiten binnen deze thema's en als laatste gaat het om een reservering voor de afronding van de RPB, voorzien in februari 2017. Aan de batenkant is een overschrijding van € 105.865. Dit wordt veroorzaakt door

een niet geraamde onttrekking reserve OP ter grootte van € 100.259 en een niet geraamde vrijval ter grootte van € 5.605 (zie beide pagina 23 voor specificatie).

Conclusie: deze verschillen passen binnen het beleid van de regio.

Resultaat 2016:

Resultaat	2016	2015
Bestemming:		
<i>Gerealiseerd resultaat</i>	5.581	17.094
Resultaat dienstjaar op balans	5.581	17.094

De exploitatie 2016 sluit met een voordeel van € 5.581.

Overzicht totale eenmalige baten in 2016 (zie ook inhoudelijke toelichting pagina 28):

Bij de rapportage 2016 eerste 8 maanden was het volgende eenmalige voordeel al bekend

Eenmalig voordeel personeelsbudget vanwege personeelwissel	€ 60.000 +
Totaal	€ 60.000 voordeel

Bij het opstellen van deze jaarstukken bleken nog meer eenmalige voordelen, te weten (allen op programma 1, Bestuur en Bureau):

Vrijval EV STIVAM i.v.m. opheffing 11-10-2016	€ 788
Premiekorting	€ 1.775
Vrijval restant-subsidie BB	€ 7.612
Voordeel vrijval reserve OP t.g.v. exploitatie	€ 5.605
Bijdrage Gelderland inzake RPB	€ 30.250
Bijdrage Overijssel inzake RPB	€ 10.000
Bijdrage Gelderland inzake FRG	€ 50.000 +
Totaal	€ 106.031 voordeel

Programma 001 Bestuur en Bureau

Budgethouder: secretaris

Portefeuillehouder: Allen

Programma: 001

Kosten: wat heeft het programma gekost?

omschrijving	rekening 2015	begroting 2016	rekening 2016
Totaal PR Stedendriehoek	49.358	74.349	53.713
Totaal Bureau Stedendriehoek	751.293	760.814	713.711
Totaal Rente en Financiering	1.092	0	0
Totaal Financiering en Resultaat	5	0	0
Totaal lasten	801.747	835.162	767.423

	rekening 2015	begroting 2016	rekening 2016
Bijdrage gemeenten (PR en bureau)	784.629	815.163	815.163
Totaal Financiering en Resultaat	12.241		8.405
Totaal baten	796.870	815.163	823.567

Saldo	-4.877	-20.000	56.144

De uitgebreide beleidsinhoudelijke toelichting vindt u op pagina 4 tot en met 7.

Toelichting financiële verschillen:

PR Stedendriehoek

De totale lasten voor Communicatie en Bestuur zijn € 20.636 lager dan begroot. Het voordeel op de bestuursgerelateerde kosten bedraagt € 7.659.

Het voordeel op het budget Communicatie en Lobby bedraagt €12.977. De regio heeft afgelopen jaar veel tijd gestopt in een nieuwe gezamenlijke profilering met de Board als Cleantech Regio en bijbehorend instrumentarium. De kosten zijn eveneens verdeeld. De tijdelijke hogere inzet van eigen personeel hiervoor loopt via de loonbudgetten.

Bureau Stedendriehoek

De kosten van het bureau bedragen € 47.103 (zie p.28) voordelig.

Het bedrag is als volgt opgebouwd:

- Personele lasten € 62.874 Voordeel
- Werkplek € 4.762 Voordeel
- Control € 20.533 Nadeel

Totaal € 47.103 Voordeel

Het voordeel op de personele lasten wordt veroorzaakt door € 57.400 aan lagere salarislasten en € 5.474 voordeel op overige personele lasten. Het voordeel bij de salarislasten wordt veroorzaakt door een personeelwissel. Het betreft een eenmalig voordeel, in de begroting 2017 is dit structureel geregeld.

De kosten werkplek zijn vanwege de verhuizing per 1 april 2015 structureel afgenomen. In 2016 is er een kleine onderschrijving van € 4.762.

Bij Control is een nadeel van € 20.533, welke enerzijds bestaat uit een nadeel van € 15.214 kosten accountant vanwege meerwerk bij de controle van de subsidie BB en jaarstukken (BB was in de jaarstukken 2015 verwerkt). Op de kosten control (controller

en administratie) is een nadeel ontstaan van € 5.352. Deze meerkosten zijn te wijten aan de uren die voor de afronding van subsidie BB zijn gemaakt. De ervaring van de afgelopen jaren leert, dat de complexiteit rondom subsidies onvoorzien meerwerk met zich meebrengt. Daarnaast een klein voordeel op de bankkosten van € 33.

Financiering en resultaat

Bij Financiering en Resultaat zijn twee eenmalige baten geboekt, welke niet voorzien waren. Het betreft de terugbetaling inbreng van het EV van STIVAM vanwege opheffing van deze belangenvereniging op 11 oktober 2016 ter grootte van € 788 en vrijval van restantsubsidie BB ter grootte van € 7.612. Daarnaast waren er nog enkele kleine afrondingsverschillen.

De eenmalige baten in dit programma in 2016 zijn de volgende:

Voordeel loonbudget vanwege personeelwissel	€ 60.000
Voordeel premiekorting	€ 1.775
Voordeel vrijval reserve OP t.g.v. exploitatie	€ 5.605
Voordeel vrijval restantsubsidie	€ 7.612
Voordeel vrijval EV STIVAM aandeel regio	€ <u>788 +</u>
Totaal	€ 75.780 voordeel

Het voordeel van het loonbudget was aan het begin van het jaar al bekend, de andere 3 voordelen bleken in de loop van het laatste kwartaal en bij het opstellen van de jaarstukken; daardoor kon hier niet eerder over worden gerapporteerd. Zie ook pagina 29 en 31.

Programma 002 Agenda Stedendriehoek

Budgethouder: secretaris

Portefeuillehouder: Allen

Programma: 002

Kosten: wat heeft het programma gekost?

omschrijving/lasten	rekening 2015	begroting 2016	rekening 2016
Innovatie	67.118	31.101	30.250
Sociaal Kapitaal	75.000	31.101	30.250
Bereikbaarheid	43.360	62.202	84.872
Leefomgeving	54.340	72.569	144.448
Algemeen	30.514	51.835	64.046
Totaal lasten	270.333	248.810	353.867

omschrijving/baten	rekening 2015	begroting 2016	rekening 2016
Bijdrage gemeenten agenda	247.080	248.810	248.810
Bijdrage BOARD tbv EO Wijers	25.000		
<i>Bijdrage reserve OP niet hier opgenomen</i>			
Bijdrage prv Gelderland Vliegwielpjecten	10.000		
Bijdrage gemeenten Vliegwielpjecten/op de balans			0
Bijdrage prv Gelderland RPB			30.250
Bijdrage Overijssel RPB			10.000
Bijdrage FRG			40.380
Totaal baten	282.080	248.810	329.440
Saldo	11.747	0	-24.427

De uitgebreide beleidsinhoudelijke toelichting vindt u op pagina 7 tot en met 12.

Toelichting financiële verschillen:

Algemeen: in de toelichtingen bij de losse domeinen is wel de bijdrage van de reserve OP in beeld gebracht, bij het bepalen van het saldo op dit programma niet, zie hierboven.

* De mutatie reserve wordt nader toegelicht op pagina 30. Dit heeft te maken met de regels rondom verantwoordten conform de wetgeving.

Wel staan hier de bijdragen van de provincies vermeld.

Innovatie

omschrijving lasten	begroting 2016	lasten rek	omschrijving baten	begroting 2016	baten rek
Innovatie	31.101		Innovatie		
Bijdrage Strategische Board		30.250	Bijdrage gemeenten agenda	31.101	31.101
	31.101	30.250		31.101	31.101

De Board heeft in 2015 om een hogere bijdrage verzocht en de bijdrage van € 1 naar € 2 per inwoner verhogen. De regiogemeenten hebben hier gehoor aan gegeven. € 0,25 is op de begroting van de regio gevonden. De regio biedt een deel in kind aan via een efficiëntere inzet van de ondersteuning; daarnaast is een bijdrage gedaan van € 60.500. De Agendabudgetten van Innovatie en Sociaal Kapitaal zijn tezamen ingezet als dekking. De gemeentelijke baten zijn cf. de vastgestelde begroting 2016.

Sociaal Kapitaal

omschrijving lasten	begroting 2016	lasten rek	omschrijving baten	begroting 2016	baten rek
Sociaal Kapitaal	31.101		Sociaal Kapitaal		
Bijdrage Strategische Board		30.250	Bijdrage gemeenten agenda	31.101	31.101
	31.101	30.250		31.101	31.101

Zie de toelichting bij Innovatie.

Bereikbaarheid

omschrijving lasten	begroting 2016	lasten rek	omschrijving baten	begroting 2016	baten rek
Bereikbaarheid	62.202		Bereikbaarheid		
PMR BB		3.630	Bijdrage gemeenten agenda	62.202	62.202
E-Mobility		1.464			
FRG		40.380	Bijdrage FRG (prov/gemeenten)		40.380
Inhuur A1 (reserve OP dekking € 45.000)		39.398	Bijdrage reserve OP inhuur A1		39.398
Totaal	62.202	84.872	<i>totaal inclusief bijdrage reserve OP</i>	<i>62.202</i>	<i>141.980</i>
			Totaal exclusief bijdrage OP	62.202	102.583

De afronding van de subsidie BB is in juni 2016 ingediend, hier staan de kosten vermeld voor het in de lucht houden van PMR tot en met juni voor dit project.

Sinds 2014 zet de regio in op de verbreding van de A1, goed ingepast in het landschap.

De werkzaamheden voor de regionale projectleider zijn in 2016 gecontinueerd, bij de jaarstukken 2015 was hier budget voor gereserveerd van € 45.000.

Er is gestart met de Fietsruggengraat Epe-Apeldoorn-Deventer-Zutphen. Daarvoor ontvangt de regio een bijdrage van de provincie, alsmede gemeentelijke bijdragen. Het project loopt door in 2017.

Op 30 november 2016 is in het DB een voorstel aan de orde geweest voor het besteden van de budgetten Bereikbaarheid en Leefomgeving. Dit zijn reserveringen voor activiteiten die dienen als aanvulling of uitbreiding op de bestaande activiteiten. Zie ook pagina 24 bij de toelichting op de te reserveren bedragen voor 2017.

De gemeentelijke baten zijn cf. de vastgestelde begroting 2016.

Leefomgeving

omschrijving lasten	begroting 2016	lasten rek	omschrijving baten	begroting 2016	baten rek
Leefomgeving	72.569		Leefomgeving		
Wonen		5.034			
Fietsoffensief / Schone Mobiliteit		13.552	Bijdrage gemeenten agenda	72.569	72.569
RPB/STEC		49.005	Bijdrage gemeente Vliegwielpojecten		0
Tafels		400	Bijdrage RPB STEC Gelderland		30.250
OMG/Cleantechlab		30.000	Bijdrage RPB STEC Overijssel		10.000
OMG/ inzet projectsecretaris		4.362	Bijdrage reserve OP tbv Cleantechlab, inhuur prjsec		50.000
OMG/RHO + rapport		36.603	en uitgaven inhuur RHO		
Omgevingsagenda diversen		5.492			
Totaal	72.569	144.448	<i>totaal inclusief bijdrage reserve OP</i>	<i>72.569</i>	<i>162.819</i>
			Totaal exclusief bijdrage OP	72.569	112.819

Sinds 2015 werkt de regio samen met de Strategische Board en provincie Gelderland aan de Omgevingsagenda: de gebiedsopgave Cleantech Regio staat hier centraal. Ook provincie Overijssel werkt hierin op projectbasis mee.

Voor de regionale programmering bedrijventerreinen (RPB) ontvangt de regio van beide provincies een bijdrage. Het project wordt in het eerste kwartaal 2017 afgerond. Bij deze jaarrekening wordt voorgesteld hiervoor € 12.000 te reserveren.

De gemeentelijke baten zijn cf. de vastgestelde begroting 2016.

Algemeen

omschrijving lasten	begroting 2016	lasten rek	omschrijving baten	begroting 2016	baten rek
Algemeen	51.835		Algemeen		
Midterm Review incl meerwerk		17.772	Bijdrage gemeenten agenda	51.835	51.835
Regiofestival		22.851	Bijdrage OP tbv Midterm Review		10.861
Meerkosten 2016 regiocontract		13.419			
Open Days		3.816			
Lobby strategie		6.188			
Totaal	51.835	64.046	<i>totaal inclusief bijdrage reserve OP</i>	<i>51.835</i>	<i>62.696</i>
			Totaal exclusief bijdrage OP	51.835	51.835

Op dit onderdeel verantwoordt de regio kosten die niet onder de opgaves te scharen zijn en waarvoor geen (structurele) raming voorhanden is.

In het eerste kwartaal 2016 is de Midterm Review afgerond.

In het najaar van de 2016 heeft de regio een festival georganiseerd op de Zwitsallocatie in Apeldoorn. Voor de Open Days in Brussel (oktober 2016) zijn alleen de kosten

verantwoord die betrekking hebben op de deelnemers van het bureau zelf, alsmede de gasten die door de regio waren uitgenodigd voor diner etc. De kosten van de andere deelnemers uit de regio zijn aan betrokken gemeenten gefactureerd.

Eind september is de subsidieverantwoording van het regiocontract 2012-2015 afgerond en ingediend. De regio ontving nog eenmalig € 25.000 voor kosten projectleider, PMR en accountant. De meerkosten hiervoor, alsmede de BTW welke niet subsidiabel is, zijn hier verantwoord.

Samen met de Strategische Board is ingezet op de Lobbystrategie; de kosten worden ook samen gedeeld, hier is het aandeel van de regio verantwoord.

De gemeentelijke baten zijn cf. de vastgestelde begroting 2016.

Programma 003 Subsielstromen.

Budgethouder: secretaris

Portefeuillehouder: Hans van der Hoeve
Jos Penninx

Programma: 003

Kosten: wat heeft het programma gekost?

omschrijving	rekening 2015	begroting 2016	rekening 2016
Regiocontract, betaalde voorschotten en declaraties	2.819.100	pm	1.182.900
Beter Benutten betaalde voorschotten en uitgaven	961.082	pm	49.403
Totale lasten	3.780.182	-	1.232.303

omschrijving	rekening 2014	begroting 2015	rekening 2016
Regiocontract, ontvangen voorschotten en afrekeningen	2.819.100	pm	1.182.900
Beter Benutten ontvangen voorschotten	961.082	pm	49.403
Totale baten	3.780.182	-	1.232.303
Saldo	-	-	-

De uitgebreide beleidsinhoudelijk toelichting vindt u op pagina 12 tot en met 13.

Toelichting financiële verschillen:

Regiocontract

Voor het regiocontract bedragen de uitgaven € 1.182.900. Dit is de eindafrekening met de gemeenten. Op 5 december ontving de regio de subsidievaststelling en de afrekening van provincie Gelderland, de gemeenten zijn eind december per brief geïnformeerd. Een overzicht van de eindafrekening staat op pagina 26, bij de toelichting op de balans. Een volledig overzicht van het regiocontract staat in het bijlagenboek van deze jaarstukken.

Beter Benutten (BB)

Eind 2016 werd duidelijk hoe de subsidievaststellingen luiden voor de regio. Het mogelijke risico die aangegeven was bij de jaarstukken 2015 bleek niet aan de orde. De regio heeft het restant van Gelderland inzake Robuuste investeringsimpuls terugbetaald. De restantsubsidie van provincie Overijssel en het rijksdeel inzake Ketenmobiliteit zijn beide beschikbaar voor aanwending in het kader van het project Beter Benutten Vervolg. Conform de subsidiebeschikking gaat het hier om een bedrag van € 555.495. De restantsubsidie valt vrij ter grootte van € 7.612, zie ook programma 001. *De subsidie BB valt onder de opgave Mobiliteit, zie ook pagina 9 van de inhoudelijk toelichting.*

Programma 004 Beter Benutten Vervolg.

Budgethouder: secretaris

Portefeuillehouder: Jos Penninx

Programma: 004

Kosten: wat heeft het programma gekost?

omschrijving	rekening 2015	begroting 2016	begroting 2016 <i>na wijziging</i>	rekening 2016
Slim reizen vervolg	0		0	494.294
Fietsruggengraat	59.044		0	306.063
Apeldoorn	0		0	234.564
Deventer	0		0	0
Slim vervoeren	25.650		0	51.846
ITS	0		0	216.063
Projectbureau	9.224		0	60.082
BBV (stelpost uitgaven ihkv subsidie)	0		2.000.000	0
Totale uitgaven	93.919		2.000.000	1.362.913

omschrijving	rekening 2015	begroting 2016	begroting 2016 <i>na wijziging</i>	rekening 2016
Bijdragen gemeenten ITS (Apeldoorn en Deventer)	37.500			327.500
Beter benutten vervolg, te ontvangen subsidies	56.419		2.000.000	1.035.413
Totale inkomsten	93.919		2.000.000	1.362.913
Saldo	-		-	-

De uitgebreide beleidsinhoudelijk toelichting vindt u op pagina 10 tot en met 12.

Toelichting financiële verschillen:

In de eerste kwartaalrapportage 2016 is een budgettair neutrale wijziging vastgesteld om een raming op te nemen voor het project BBV, die eind 2015 is gestart. De uitgaven zijn niet zo hoog als de regio in eerste instantie had verwacht. Het blijkt lastig om voor zulke dynamische projecten een reële raming af te geven. In 2016 is in totaal € 3.350.666 aan subsidie ontvangen, bestaande uit reguliere subsidievoorschotten en uitbetalingen vanwege ingediende voortgangsrapportages. Daarnaast is er van Apeldoorn een bijdrage ontvangen van € 37.500 voor ITS; van Deventer is € 100.000 ontvangen, alsmede € 190.000 als cofinanciering. Daar staat dan wel een factuur tegenover van € 145.000. Zie ook pagina 25, toelichting balans op de balans inzake subsidie BBV.

WET NORMERING TOPINKOMENS (WNT)

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op regio Stedendriehoek van toepassing zijnde regelgeving: artikel 1.2.1. h. WGR.

Het bezoldigingsmaximum in 2016 voor regio Stedendriehoek is € 179.000. Dit geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband.

In 2016 zijn door de regio Stedendriehoek geen salarissen betaald die boven deze norm uitkomen. De leden van het Dagelijks en Algemeen Bestuur van de regio Stedendriehoek, allen genoemd op pagina 4 van deze jaarstukken, vallen onder het begrip topfunctionaris als bedoeld in de WNT, maar ontvangen van de regio Stedendriehoek geen bezoldiging.

De secretaris van de regio Stedendriehoek moet eveneens worden aangemerkt als topfunctionaris als bedoeld in de WNT. De huidige secretaris, mevrouw C.W. Verheggen, is gedetacheerd vanuit de provincie Gelderland. De omvang van de functie bedraagt 28,8 uur per week. De kosten 2016 bedragen € 86.259 (afgerond) excl. BTW. Op de factuur worden de totale loonkosten aan de regio rekening gebracht.

In 2015 bedroegen de totale lasten € 110.152 excl. BTW.

2016

functie externe inhuur	secretaris C.W. Verheggen
bezoldiging (excl BTW)	86.259
Belastbare en variabele onkostenvergoeding	
Duur functievervulling	1 januari tm 31 december 2016
Omvang functievervulling	28,8 uur contract per week
Individueel WNT-maximum	143.200

2015

functie externe inhuur	secretaris M. Veenbergen
bezoldiging (excl BTW)	44.891
Belastbare en variabele onkostenvergoeding	0
Duur functievervulling	1 januari tm 1 mei 2015
Omvang functievervulling	28,8 uur contract per week

functie externe inhuur	plv. secretaris G. Hulsbergen
bezoldiging (excl BTW)	21.772
Belastbare en variabele onkostenvergoeding	0
Duur functievervulling	22 april tm 16 augustus 2015
Omvang functievervulling	28 uur contract per week

functie externe inhuur	secretaris C.W. Verheggen
bezoldiging (excl BTW)	43.489
Belastbare en variabele onkostenvergoeding	0
Duur functievervulling	1 augustus tm 31 december 2015
Omvang functievervulling	28,8 uur contract per week

detacheringsbasis

allen op detacheringsbasis	
loonkosten totaal	110.152

7. Controleverklaring

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de Regioraad van de gemeenschappelijke regeling Regio Stedendriehoek

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN JAARREKENING 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van de gemeenschappelijke regeling Regio Stedendriehoek te Twello gecontroleerd.

Naar ons oordeel:

- Geeft de in de jaarstukken opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van zowel de baten en lasten over 2016 als van de activa en passiva van de gemeenschappelijke regeling Regio Stedendriehoek op 31 december 2016 in overeenstemming met het Besluit begroting en verantwoording provincie en gemeenten (BBV).
- Zijn de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties over 2016 in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand gekomen in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, zoals opgenomen in het door de Regioraad op 22 december 2016 vastgestelde normenkader.

De jaarrekening bestaat uit:

- De balans per 31 december 2016.
- Het overzicht van baten en lasten over 2016.
- De toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden, het Besluit accountantscontrole decentrale overheden (Bado), het door de Regioraad op 28 maart 2013 vastgestelde Controleprotocol 2013-2016 en de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2016. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie "Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening".

Wij zijn onafhankelijk van de gemeenschappelijke regeling Regio Stedendriehoek zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 39.000, waarbij de bij onze controle toegepaste goedkeuringstolerantie bedraagt voor fouten 1% en voor onzekerheden 3% van de totale lasten inclusief toevoegingen aan reserves, zoals voorgescreven in artikel 2 lid 1 Bado en het door de Regioraad op 28 maart 2013 vastgestelde Controleprotocol 2013-2016.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn, zoals ook bedoeld in artikel 3 Bado. Daarbij zijn voor de controle van de in de jaarrekening opgenomen WNT-informatie de materialiteitsvoorschriften gehanteerd zoals vastgelegd in de Regeling controleprotocol WNT 2016.

Wij zijn met de Regioraad overeengekomen dat wij aan de Regioraad tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 39.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve of WNT-redenen relevant zijn.

VERKLARING OVER DE IN DE JAARSTUKKEN OPGENOMEN ANDERE INFORMATIE

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvatten de jaarstukken andere informatie, die bestaat uit:

- Het jaarverslag, waaronder de programmaverantwoording en de paragrafen.
- Een inleiding door de portefeuillehouder Financiën en Middelen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- Met de jaarrekening verenigbaar is zoals bedoeld in artikel 2013 lid 3 sub d Gemeentewet en geen materiële afwijkingen bevat.
- Alle informatie bevat die op grond van het BBV is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de voor de gemeenschappelijke regeling van toepassing zijnde vereisten in de Gemeentewet en aan de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het jaarverslag in overeenstemming met het BBV.

BESCHRIJVING VAN VERANTWOORDELIJKHEDEN MET BETREKKING TOT DE JAARREKENING

Verantwoordelijkheden van het dagelijks bestuur en de Regioraad voor de jaarrekening

Het dagelijks bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met het BBV. Het dagelijks bestuur is ook verantwoordelijk voor het rechtmatig tot stand komen van de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties, in overeenstemming met de begroting en met de in de relevante wet- en regelgeving opgenomen bepalingen, waaronder verordeningen van de gemeenschappelijke regeling, zoals opgenomen in het door de Regioraad op 22 december 2016 vastgestelde normenkader.

In dit kader is het dagelijks bestuur tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het dagelijks bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening en de naleving van die relevante wet- en regelgeving mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

De Regioraad is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de gemeenschappelijke regeling.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Bado, het door de Regioraad op 28 maart 2013 vastgestelde Controleprotocol 2013-2016 en de Regeling Controleprotocol Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) 2016, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude dan wel het niet rechtmatig tot stand komen van baten en lasten alsmede de balansmutaties, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de gemeenschappelijke regeling.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, de gebruikte financiële rechtmatigheidscriteria en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het dagelijks bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen en of de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties in alle van materieel belang zijnde aspecten rechtmatig tot stand zijn gekomen.

Wij communiceren met de Regioraad onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Zwolle, 13 april 2017

Deloitte Accountants B.V.

Was getekend: drs. R. Lubbers-Hilbrands RA